

& Diakonie Parochie

Een uitgave
van het LKDB

**Jaargang 29
Nummer 2**

Juni 2016

Ubi caritas Deus est. *Diaconie en barmhartigheid*

Waar menslievendheid is en minnen daar is God
Zeven spiegels van Compassie
“Vanwege die ontmoeting en dialoog wordt er elk jaar
zoveel gewandeld”
Naar een barmhartige samenleving

Inhoud

Ter inleiding	1
Waar menslievendheid is en minnen daar is God	2
Zeven spiegels van Compassie	8
“Vanwege die ontmoeting en dialoog wordt er elk jaar zoveel gewandeld”	14
Vrede en alle goeds	18
<i>Laudato Si'</i> - Een agenda voor komende generaties	20
<i>Laudato Si'</i> Manifest	21
<i>Laudato Si'</i> is nieuwe <i>Rerum Novarum</i>	23
Tederheid en verharding. Over de werken van barmhartigheid	27
Jongeren maken kennis met de achterkant van Amsterdam	29
Naar een barmhartige samenleving	31
Caritas Europa luidt noodklok	35
Here to Support wint Ab Harrewijn Prijs 2016	37
<i>Vergeten vragen</i> , boekbespreking	39
<i>Barmhartigheid</i> , boekbespreking	41
Agenda en weetjes	43
Colofon	44
Masterclass ‘Inspireren & Dienen’ Vincent de Paul center Nederland	
Meditatief: <i>Honger</i>	

Redactioneel

Het tijdschrift *Diakonie & Parochie* gaat in op ontwikkelingen rond diaconie in parochies, Parochiële Caritas Instellingen en katholieke gemeenschappen. Inhoudelijke reflecties, beleidsmatige vergezichten, oogst van conferenties en werkdagen, concrete voorbeelden, interviews met mensen in de praktijk, recensies van relevante boeken vullen de pagina's. Het aantal pagina's per nummer bedraagt minimaal 40. Zo is *Diakonie & Parochie* een praktisch katholiek diaconaal tijdschrift. Voor redactionele contacten: crijns@ziggo.nl

Ter inleiding

Hub Crijns

Twee belangrijke gebeurtenissen, ook voor diaconie en caritas, bepalen het nieuws. Er is door de EU onder voorzitterschap van Nederland een deal gemaakt met Turkije, die belooft dat er minder vluchtelingen uit Azië naar de EU en Nederland komen. De politiek blij, want de spanningen onder de Nederlandse bevolking kunnen verminderen. Tegelijk is president Erdogan druk bezig om van Turkije een éénpartij dictatuur te maken, en snoert met gebruik van alle middelen van de rechtsstaat critici en oppositie de mond. In Nederland leidt die ontwikkeling tot een debat over de 'Nederturken'. Grote spanningen leven er onder Nederlanders van Turkse komaf, als het gaat om de ontwikkelingen in Turkije. We zien ook in Nederland de tendens om met gebruik van alle middelen van onze democratische rechtsstaat steun te verlenen aan een dictatuur in ontwikkeling. Voor kerken groeien de taken om vluchtelingen met allerlei activiteiten welkom te heten en toekomst te bieden in Nederland. En de interreligieuze dialoog kan zich toespitsen op het gesprek met Turkse groepen in Nederland.

In dit nummer kunt u lezen dat parochie en caritas instellingen in het jubeljaar Barmhartigheid wel raad weten om daar vorm aan te geven. U leest veel over diaconie en caritas. Henk Meeuws neemt ons mee in een overdenking rond diaconie en liefde, waarin God zichtbaar wordt. Kees Waaijman, Trees Versteegen en Hein Stufkens verkennen hetgeen schuil gaat achter compassie, barmhartigheid. De Franciscaanse Beweging onthult hoe zij barmhartigheid en vrede vorm geven.

De nieuwe encycliciek *Laudato Si'* van Paus Franciscus komt op meerdere manieren in beeld en wordt zelfs de nieuwe encycliciek '*Rerum novarum*' genoemd. De laatste encycliciek was 125 jaar geleden in mei 1891 een antwoord van de Kerk op de noden van de sociale kwestie. Baanbrekend voor het ontstaan van katholieke vakbewegingen, overal in Europa. Kan *Laudato Si'* even baanbrekend zijn, als het gaat om bezig zijn met duurzaamheid?

Diaconie of caritas is de kern van het evangelie en kerk-zijn. Noord-Hollandse jongeren gingen op diaconale excursie in Amsterdam. Cordaid neemt ons mee in hun evaluatie van de sociale ontwikkelingen in Nederland en Europa. We leren dat de sociale kwestie anno 2016 zeer actueel is. Here to Support Amsterdam is de winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2016 en sluit daarmee aan bij hetgeen kerken actief doen rond vluchtelingen in Nederland integreren. Twee boekbesprekingen gaan over hoe een economie met een menselijk gezicht te krijgen en hoe met actuele voorbeelden vorm gegeven kan worden aan Barmhartigheid en de lichamelijke en geestelijke werken van barmhartigheid.

Uit de reacties blijken waarderingen voor *Diakonie & Parochie*. We kunnen nieuwe lezers goed gebruiken, dus werft u mee aan nieuwe abonnees? De prijs voor de jaargang blijft € 25,00 inclusief (porto)kosten. Voor al uw reacties en meningen kunt u terecht bij eindredacteur Hub Crijns. Adres: crijns@ziggo.nl.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch
e-mail: administratie@rkdiaconie.nl

“Waar menslievendheid is en minnen, daar is God...”

Over diaconie en mystagogie

Henk Meeuws is gepromoveerd diaconaal onderzoeker

In onze moderne samenleving en cultuur wordt over inzet voor mensen in nood hoofdzakelijk in morele, politieke, organisatorische en economische termen gesproken.

Een sprekend en schrijnend voorbeeld vinden we in de gang van zaken in de zgn. ‘vluchtelingen-crisis’.

Moreel: we kunnen die mensen toch niet laten creperen!? Maar: hoe zit het dan met onze eigen sores?

Politiek: we moeten maatregelen nemen, maar dan zo, dat de lasten naar evenredigheid worden verdeeld, en we ons draagvlak niet ondergraven.

Organisatorisch: we moeten opvang regelen, zo efficiënt mogelijk als het kan, en ook het hele voor- en natraject.

Economisch: wat gaat dat ons kosten en blijft dat zo, of hebben we er op den duur ook nog zelf baat bij?

Diaconale zorg godsdienstig geïnspireerd

De eerste ‘moderne’ verpleegster Florence Nightingale bezigde godsdienstige woorden. De toestand van de mensen, die zij in ziekenhuizen zag verkommeren en creperen, ervoer zij als ‘kwaad spreken van God en van wat godgewijd is’. Voor haar was wat zij voor haar ogen zag ‘heiligschennis’. Daar wordt nu raar van opgekeken. Want voor de moderne mens

is het bestaan van God onbestaanbaar, laat staan dat die iets met het menselijk bestaan en lijden (of vreugde) van doen zou hebben. Florence Nightingale sprak binnen een oeroude traditie, zoals in onze dagen ook paus Franciscus doet. Een traditie die zegt, dat God zich laat vinden bij mensen in nood, dat God mysterieus genoeg te vinden is waar mens-

lievendheid en minnen zijn, dat het meest eenvoudige liefdewerk echte eredienst is, aan mens en God betoond. Voorwaar een vreemd verhaal, raar maar waar.

De toegang tot dit mysterie moeten we opnieuw zien te vinden. Want als de diaconie van de liefde niet als eredienst

gewaardeerd wordt, heb je uiteindelijk geen overtuigend antwoord op de vraag waartoe de kerk, haar verkondiging en vieringen dienen, wat mensen daar op de vaak duistere wegen van hun leven aan zouden kunnen hebben. Het gaat dus over menslievendheid en minnen; heiligheid en God; over diaconie en eredienst en mystagogie, en de betekenis daarvan in en voor het christelijk geloven en de kerk.

Diaconie

Er zijn veel omschrijvingen van diaconie. Laten we diaconie simpelweg opvatten als: ‘engagement met mensen in (im)materiële en/of sociale nood’. Engagement: in presentie, betrokkenheid, daadwerkelijke bijstand. Diaconie vindt plaats in het centrum van de kerk. Want het is de zending van de kerk teken en instrument te zijn van Gods verbondenheid

met onze wereld (Vat II). Deze zending probeert de kerk te vervullen door Gods verbondenheid te dienen in a) haar viereen en belijden van Gods presentie, in b) de noodhulp, de liefdesdienst, haar diaconie en c) door communicatiemedia en andere middelen (o.m. ook diplomatie) te proberen rechtvaardigheid en barmhartigheid in onze wereld en ons leven te bevorderen ten behoeve van een meer humane samenleving.

Diaconie, de aandacht en hulp voor mensen in nood, is dus essentieel in en voor de kerk, in en voor elke geloofsgemeenschap. De dienst van het liefdebetoen is niet zomaar een activiteit die we op verzoek van de politiek, in het kader van bv. de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, bij gebrek aan afdoende zorgmaatregelen of iets dergelijks ontplooiën. De diaconie is geen kerkelijk uitvoeringsbureau van de burgerlijke overheid. Diaconie is zelfverwerkelijking van de kerk. De kerk wordt méér wat zij geroepen is te zijn door ‘pro deo’ te geven wat zij om niet ontvangen heeft: goed bericht van Gods menswording, te ontvangen in geloof, hoop en liefde. Ook voor ieder van ons persoonlijk is de liefdevolle verbondenheid met onze naaste, m.n. de naaste in nood, een weg van menswording, toename in menselijkheid, groeien in geloof, hoop en liefde.

Mystagogie

In ‘mystagogie’ worden twee Griekse woorden gecombineerd: *mysterion*, (geheim, mysterie) en *agoo* (inleiden, begeleiden, voeren, zoals in pedagogie of andragogie). Een mystagoog is iemand die een ander begeleidt op de weg van inwijding in het mysterie; degene die wordt ingewijd wordt *myste* (geloofsleerling) genoemd. In de tijd van de Kerkvaders was mystagogie uiterst belangrijk in het proces waarin mensen tot geloof kwamen, en lid werden van de kerk. Grondovertuiging was, dat de *mysten* éérst een diepe persoonlijke beleving moesten opdoen van de geloofswerkelijkheid waartoe zij

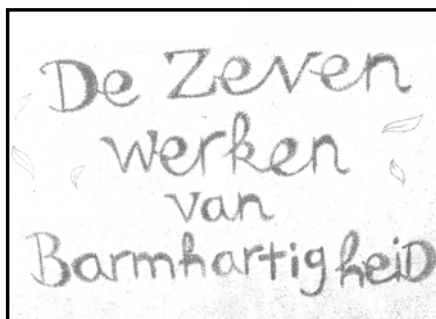
toegang zochten, vóórdat en opdat zij vervolgens konden gaan verstaan wat daarover in inhoudelijk uiteenzettingen werd gezegd. Die persoonlijke beleving werd opgedaan in een eerste periode van inoefening van christelijk leven in naastenliefde, en vervolgens verdiept en bevestigd in de liturgische viering van de Paasnacht, de initiatie in de sacramentele geheimen van doop, zalving en eucharistische gemeenschap. Pas daarna werd in mystagogische catechese en prediking verduidelijkt wat de betekenis is van hetgeen zij ervaren hadden. Pas na de inwijding leerde de gelovige de woorden van de geloofsbelijdenis en van het Onze Vader bidden. Deze mystagogische praktijk is in de loop der eeuwen in onbruik en vergetelheid geraakt. Totdat zij in de jaren zes-

tig van de vorige eeuw opnieuw bepleit werd door o.a. de Duitse theoloog Karl Rahner. Hij was ervan overtuigd dat het gangbare inhoudelijk geloofsonderwijs aan het eind van z’n Latijn was, en stelde: “De vrome van morgen zal een ‘mysticus’ zijn, iemand die iets ‘ervaren heeft’, of hij zal niet meer zijn”.

In het navolgende komen we in vier verhalen van mensen terecht, die getuigen van de nauwe band tussen diaconie en mystagogie.

De Blauwe Zusters van Aleppo

Ondanks alle doodsdreiging in Syrië blijven drie zusters in Aleppo: zuster Nazareth (Argentinië), zuster Iusti Joseph (Peru) en zuster Mahabba (Egypte). Zij blijven bij de mensen die er te midden van oorlog, geweld, honger, wanhoop en puin leven. Ze zijn er niet naartoe gestuurd, ze zijn er uit eigen vrije wil. Hun overste vraagt ze dringend terug te komen, maar zij blijven. Hun daden zeggen: niets of niemand anders kan ons naar elders roepen, God roept ons hier, God leeft hier, in hun levenskracht, in de hoop die we koesteren,

in de troost die we elkaar geven. Zij schreven in een recente brief: "Voor zover het van ons afhangt verlaten wij de missie niet, maar blijven wij, zolang als hier christenen zijn: hen begeleiden bij het dragen van hun kruis, bij hen blijven. Hen helpen zoveel we kunnen. Wij willen namens de Kerk deze mensen, die delen in het lijden van Jezus Christus, als een moeder bijstaan. Bovendien is het voor hen een troost dat er missionarissen zijn die beslissen te blijven, terwijl ze de mogelijkheid hebben het land te verlaten in deze moeilijke tijden" ("Wij blijven om te troosten", in: *Trouw, Letter&Geest*, 31 oktober 2015, blz. 5-6.).

Welbeschouwd zeggen deze vrouwen tegen de vrouw, man, het kind die hun naaste is: "Jij bent de liefste mens op de hele wereld". Rationeel gezien is dat natuurlijk baarljke nonsens. Echter: wie zoiets zegt, geeft geen rationele beschrijving van een wetenschappelijk vast te stellen en te analyseren stand van zaken. Zo'n uitspraak drukt een persoonlijke inzet uit, een vastbesloten verbondenheid, een oprecht en diep verlangen, toewijding en overgave, een met hart en ziel gedragen belofte van trouw.

Pater Frans in Homs

De jezuïetenpater Frans van der Lugt werd op 7 april 2014 in het jezuïetenklooster te Homs doodgeschoten. Hij had zich jarenlang in Homs en omgeving ingezet voor arme mensen met een geestelijke beperking. Toen de burgeroorlog in Syrië ook in Homs dood en verderf zaaide en zijn mensen en hemzelf het leven vrijwel onmogelijk maakte, bleef hij op zijn post, hield het klooster open voor wie er toevlucht zocht, en verbouwde op de binnenplaats nog wat groenten

voor de verhongerende armen. Het actualiteitenprogramma *EenVandaag* van 31 december 2014 koos Frans van der Lugt tot "moedigste mens van 2014, categorie buitenland".

Pater Frans verliet in het aangezicht van een vrijwel zekere dood zijn mensen niet, en dat getuigde niet slechts van moed, maar tevens van het diepe geloof en de vaste hoop, dat de meest elementaire mensendienst de meest sublieme godsdienst is. Want voor God zijn juist de allerminsten beminnswaardig en heilig, en is daadwerkelijke liefde aan hen betoond heilig in zijn ogen. Daarom werd wat er in Homs gebeurde wereldwijd als 'heilig-

schennend' ervaren: hier werd niet zomaar een min of meer bekende man vermoord; hier werd gemeenschap van mensen, werden geloven, hopen en liefhebben geschonden, werd de menselijkheid in de ziel getroffen. De weerslag van deze daad op de publieke opinie onthult mijns inziens dat bij alle rationalisering, individualisering, najagen van eigenbelang e.d. in onze moderne wereld, er blijkbaar

een soort onderhuidse behoefte bestaat aan een *andere* werkelijkheid, een verlangen naar een werkelijkheid van niet-ik, een weldadige werkelijkheid, een die ons kan verlossen uit de angst voor zelfverlies en ons perspectief biedt op leven in volheid, op heiligheid.

De monniken van Tibhirine

In het gehucht Tibhirine in Algerije werd in 1938 de trappistenabdij Notre-Dame de l'Atlas gesticht. De monniken zochten en vonden er een eenvoudig, geconcentreerd en solidair leven van gebed en werken met en voor de arme boerenbevolking in een afgelegen berggebied.

Zo leefden zij in direct en zorgzaam contact met hun moslim medemensen als "bidders te midden van andere bidders".

In 1991 ontbrandde een burgeroorlog waarin zowel het leger als de rebellen zich aan grote gruwelijkheden schuldig maakten. Het klooster werd van beide kanten zwaar bedreigd. De monniken kwamen voor de keus: Thibirine verlaten of blijven met gevaar voor eigen leven. In een intens proces van gezamenlijke overleg en persoonlijke reflectie kozen sommigen er direct voor te blijven, anderen aarzelden, een enkeling ging enige tijd naar Frankrijk. Uiteindelijk echter besloten allen te blijven, ook degenen die aarzelden, ook wie was weggegaan. Vertrekken ervoeren zij als het in de steek laten van hun moslim medemensen, als verraad aan zichzelf en aan hun zusters en broeders, als verlies van hun ziel. In Tibhirine blijven was voor hun ten slotte een act van geloof, hoop en liefde. In de nacht van 26 op 27 maart 1996 werden zeven monniken door een gewapende groep weggevoerd.

Hun lichamen werden korte tijd later, in mei, verminkt teruggevonden.

Een van de slachtoffers, prior Christian de Chergé, richtte zich aan het slot van zijn geestelijk testament van 1 januari 1994

aldus tot zijn mogelijke moordenaar als een van zijn moslim broeders: "En ook jou, vriend van het laatste ogenblik, die niet geweten zult hebben wat je deed. Ja, ook voor jou wens ik dit 'dank u' en zeg 'a-dieu'. Om je aan te bevelen bij God, wiens gelaat ik zie in het jouwe. En mogen we elkaar daar ontmoeten, gelukkige 'goede moordenaars' in het paradijs, als het God de Vader van ons beiden belieft. Amen. Inshallah".

De monniken van Tibhirine zochten noch verlangden het martelaarschap als zou een zelfgezochte dood 'een plaatsje in de hemel' opleveren, want: "De martelaar verlangt niets meer voor zichzelf, zelfs niet de eer van het martelaarschap". Daarentegen zochten ze liefde en vonden die in overvloed, zelfs in de

dood, zoals Frère Luc in een brief kort en bondig meldde: "La mort c'est Dieu". Zich meer en meer oefenend in vertrouwen, in ontvankelijkheid voor en overgave aan zich schenkende overdadige liefde, met de mensen om hen heen en het arme land van hun verblijf en de kerk in hun hart, hielden ze in de weken voor hun ontvoering en dood de waarheid voor ogen van wat Christiaan de Chergé noemde "de vijf pijlers van de Vrede: geduld, armoede, aanwezigheid, gebed, vergeving". Ze lieten zich verleiden door de schoonheid van een mateloze liefde: die waarin een mens zelfs de vijand leert beminnen. Zo leerden zij in wie hun dood wenste een medemens te zien, die hoe dan ook beminnswaardig is: heilig voor God. In het doen van liefde ontdekten zij schoonheid en leerden zij hopen, in hoop volhardend werden

zij met verstand en hart gewaar wat goed was om te doen en leerden zij geloven, in heiligend geloven leerden zij zich te bekennen tot de waarheid van het menselijk bestaan in leven en dood en zich te verlaten op de paradoxale belofte

"Wie zijn leven verliest zal het vernieuwen". Zo leerden zij hun angst voor zelfverlies achter zich te laten. En zo werd zelfs in diepe duisternis en nood nog diepere vreugde hun deel: *Amazing Grace*...

De beweging die de monniken op hun weg maakten was die van de dynamische éénheid van het dubbelgebed: je tot God en tot de naaste leren 'bekennen' door je in God tot de naaste en in de naaste tot God te bekennen.

Des Hommes et des Dieux

Toen het bericht van de moord op de monniken van de abdij van Tibhirine over de wereld ging veroorzaakte dat een schok, zeker in Frankrijk. Op 28 mei 1996 verzamelden zich tienduizenden mensen in Parijs op het

Dorstigen te drinken geven

Naakten kleden

Vreemdelingen opnemen

voorplein van de Rechten van de Mens bij Trocadéro om ze eer te bewijzen. Bij de latere dodenviering in de Notre-Dame is de kathedraal veel te klein voor alle toegestroomde volk. Paradoxaal genoeg raken de gebeurtenissen van Tibhirine kennelijk een zeer gevoelige snaar.

Dat blijkt opnieuw als in 2010 een film over de lotgevallen van de gemeenschap van Notre-Dame de l'Atlas wordt uitgebracht: *Des Hommes et des Dieux*. De film maakt diepe indruk en wint de Grand Prix op het filmfestival van Cannes. Overal in Frankrijk (en ook daarbuiten) worden talloze symposia, colloquia, studiedagen, bezinningsbijeenkomsten e.d. georganiseerd. Mensen van om het even welke religie of levensbeschouwing wisselen gedachten en gevoelens uit over wat het getuigenis van Tibhirine ons kan zeggen over mensen en goden, over geloven, hopen en liefhebben, over waarheid, goedheid en schoonheid, over menselijke waardigheid, beminnesswaardigheid en heiligheid, over de paradoxale omkeringen van eersten en laatsten, blinden en zienden, horen en doofzijn, sterven en leven.

Eric van 't Hemeltje

Het gebeurde onlangs in een inloophuis in het centrum van een grote stad. Een van de werkers bericht erover: "Eric, een gast, merkte pas op, dat ons huis voor hem heilige grond is: heilige grond die niet bezoedeld mag worden. Ik vroeg wat hij hier mee bedoelde. Hij vertelde mij, dat het de enige plek voor hem in heel stad is, waar hij mensen kan vinden die er voor hem zijn en die hem helpen en ondersteunen. 'Jullie zijn er altijd voor mij', zegt hij, 'wat ik ook gedaan heb. Je helpt als het leven donker is en dat is

heilig. Dat moeten wij eerbiedigen en hier mogen we geen ruzie maken'. Zijn betoog doet hij vol emoties". Het inloophuis waar deze 'heilige grond' zich bevindt, is hier in Eindhoven, het maakt deel uit van het Diaconaal Centrum en het heet 't Hemeltje.

Zieken bezoeken

Diaconie en Mystagogie

Het verhaal van Els Keet over Eric is een voorbeeld van de ervaring van 'het lege moment': haar wordt door een ander iets geopenbaard dat haar gewone alledaagse weten en 'framing' in een leeg moment onderbreekt, doorbreekt en opent naar iets

anders, een mysterieuze andere werkelijkheid of waarheid of goedheid of schoonheid: "dit is heilige grond". Degene die haar in dit mysterie inleidt, fungeert voor haar op dat moment (en allicht ook later) als haar leraar, een 'mystagoog'. Hij maakt haar ook duidelijk welke de weg is waarlangs dat mysterie van het heilige gevonden kan worden en toegankelijk wordt: door doodgewone aandacht, d.w.z.: oprechte,

Gevangenen bezoeken

betrokken, zorgvuldige, onbaatzuchtige, onvoorwaardelijke, altijd ook kwetsbare, soms mislukkende menselijke aandacht. Zulke aandacht kan in beginsel ieder mens geven, kan geleerd, moet ingeoefend worden, maar je kunt het niet 'maken' als een soort product of

prestatie. Je kunt er alleen de voorwaarden voor scheppen, zo goed mogelijk faciliteren dat het gebeurt. Het moment waarop 'het gebeurt' komt 'op een gegeven moment', letterlijk een 'gegeven' moment - een moment van leegte die je niet zelf opvult, maar die gevuld wordt.

Dit aanbreken van het lege moment doet denken aan wat Otto Scharmer, een van de huidige managementgoeroes, in zijn boek *Theory U* zegt: als je de weg wilt ontdekken om op een scheppende manier te leven en te werken, daal dan af naar "the crack of nothing" in de/jouw werkelijkheid, de breuk van het niets, het moment van leegte en stilte - daar doet zich de bron voor. Het doet ook denken aan wat Leonard Cohen in een van zijn songs zingt: "There is a crack in everything, that's where the light comes in".

Het geheim van het bestaan

Veel grote meesters van het geestelijk leven getuigen hetzelfde: zoek in het duister het licht, in het niet-weten het zien, in de armoede de rijkdom, in het niets het al, in de dood het leven. Zo bijvoorbeeld Vincentius a Paolo in de zeventiende eeuw. Omdat hij de armoede en ellende in zijn tijd niet kon

aanzien, verzamelde hij een groep meisjes, jonge vrouwen om zich heen, stuurde ze hun veilige huis, het klooster uit en wees ze de weg naar de sloppenwijken in, naar de armen toe, de straat op want dat zou voortaan hun klooster zijn. En hij bemoedigde ze uit de wereld van de

inkeer te treden omwille van de liefde. "God om God verlaten" noemt Vincent dat. Want wie uit de wereld van de inkeer weg trekt uit liefde voor de armen, doet dat omwille van God want God is liefde, en die vindt God, zo benadrukt Vincent: "Als je tienmaal per dag naar de armen gaat, ontmoet je er tienmaal God. Ga je naar de galeigevangenen, je vindt er God; sta je bij de kinderen, je vindt er God. Ga je naar de krotten, je vindt er God". Vincentius a Paolo is een mystagoog, hij leidt je in het geheim van het bestaan in (waar het ten diepste om gaat), in het geheim van de genade (je hebt om niet ontvangen, je mag om niet geven) en in het geheim van je roeping in de gemeenschap (kom, zie en doe evenzo). Zo is op eigen wijze ook Eric van 't

Hemeltje mystagoog, en werken ook de zusters in Aleppo als mystagogen voor ons, zoals het ook Pater Frans en de monniken van Tibhirine doen: zij breken de barst, the crack, open in ons bestaan. waardoor licht naar binnen kan komen. Zij helpen ons ontvankelijk te worden voor het mysterie dat de meest elementaire mensendienst sublieme godsdienst is, dat diaconie waarachtig eredienst is.

God woont dicht bij

We weten het eigenlijk wel. Want zó staat al sedert eeuwen te lezen in de bijbel: "De geboden die ik u vandaag heb gegeven, zijn niet te zwaar voor u en liggen niet buiten uw bereik. Ze zijn niet in de hemel, dus u hoeft niet te zeggen: 'Wie stijgt voor ons op naar

de hemel om ze daar te halen en ze ons bekend te maken, zodat wij ernaar kunnen handelen?'. Ook zijn ze niet aan de overkant van de zee, dus u hoeft niet te zeggen: 'Wie steekt de zee voor ons over om ze daar te halen en ze ons bekend te maken,

zodat wij ernaar kunnen handelen?'. Nee, die geboden zijn heel dichtbij, u kunt ze in u opnemen en ze u eigen maken; (ze zitten in uw mond en in uw hart;) u kunt ze volbrengen" (Deut. 30:11-14).

Doden begraven

Lezing zoals gehouden op woensdag 4 november 2015 in het kader van 'Bezinning in de binnenstad' in de Augustijnenkerk te Eindhoven.

De serie afbeeldingen 'Werken van Barmhartigheid' is 2014 gemaakt door leerlingen van het Grafisch Lyceum op een muur achter de R.-K. Gertrudiskerk in Rivierwijk te Utrecht. De foto's zijn gemaakt door Hub Crijsns op 17 april 2016.

Zeven spiegels van Compassie

Kees Waaijman is emeritus hoogleraar spiritualiteit aan de Radboud Universiteit Nijmegen en oud-directeur van het Titus Brandsma Instituut.

Compassie, mededogen, deernis, barmhartigheid, ontferming, goedertierenheid, genade; allemaal woorden uit vergeelde boeken, voor een werkelijkheid die vandaag haaks staat op de hardheid en de zakelijkheid van onze samenleving.

Misschien juist daarom krijgen in onderwijs en bedrijfsleven, in zorg en media steeds meer mensen opnieuw oog voor de kwetsbaarheid van een kind, een zieke, een collega, en die van henzelf. De ene redt het niet alleen en de andere wil liefdevol, te hulp snellen. Hier wringt vaak al het schoentje. Onze tijd loopt hoog op met gelijkheid en verfoeit afhankelijkheid. We zijn allergisch geworden voor ongelijke relaties tussen mensen onderling, en misschien zelfs daardoor ook wel voor de verhouding tussen de mens en God. Dat is niet eens zo verwonderlijk. Iedereen die tot een halve eeuw geleden afhankelijk was van de liefdadigheid heeft dat vaak als betuttelend en vernederend ervaren. Hoe kunnen wij oprecht barmhartig leven?

Spiegel van barmhartigheid

Vincent de Paul, een grootmeester in barmhartigheid zei ooit: 'Je moet niet mediteren om verheven gedachten, extases en verrukkingen te krijgen, waarvan je meer schade dan nut hebt. Mediteer om de dienst van barmhartigheid op de juiste manier te vervullen.' Voor Vincent de Paul is barmhartigheid niet slechts een kwestie van effectief handelen. Barmhartigheid vraagt om bezinning en wil tot besef komen. Hij vergelijkt de compassie-meditatie met een spiegel: 'Wereldse mensen gaan nooit uit zonder eerst even in de spiegel te kijken of ze er netjes en deftig genoeg

uitzien. Sommigen zijn zó koket, dat ze een spiegelje bij zich dragen om van tijd tot tijd hun make-up bij te werken. Wat wereldse mensen doen om elkaar te behagen, moeten ook zij doen die God dienen, om hem te behagen.' Wie in de spiegel van de barmhartigheid kijkt, valt niet snel ten prooi aan een gemakkelijke, oppervlakkige of eenzijdige vorm van mededogen.

Opvoeden met compassie

De oudste vorm van onderwijs die de christelijke spiritualiteit zich herinnert, ligt opgeslagen in de honderden spreekwoorden van het boek Spreuken. Wie deze spreuken nader bekijkt, ontdekt de belangrijkste probleemvelden waarmee ouders en kinderen tijdens de opvoeding worstelden. Hoog scoren de economische problemen (circa dertig procent van de spreekwoorden). We moeten daarbij denken aan de zorg voor het huis, de akkerbouw, de veeteelt en het personeelsbeleid. Even hoog scoren de onderlinge verhoudingen (ook ongeveer dertig procent). Het gaat hier om herkenbare zaken als laster, verwaandheid, woede, chantage en vooral ruzie: 'Twist ontketen is een waterkering doorsteken.' Hoog scoort de huwelijksrelatie (bijna twintig procent). Een hechte relatie is de fundering van het huis en het gezin. De wijsheid van de vrouw en de trouw van de man zijn daarbij van wezenlijk belang. Tenslotte zijn er de burgerplichten (meer dan tien procent). De jeugd dient hart te krijgen voor stad en land: eerlijk getuigen, instaan voor de zwakke, zich verhouden van criminaliteit. Het doel van de opvoeding is om jonge mensen te leren met eerbied en wijsheid het goede leven te genieten. Het goede leven ligt

Kees Waaijman
[Fotograaf: Ria Heerema]

voor de jeugdigen te wachten in de bovengenoemde levensgebieden: het werk, het wonen, de onderlinge omgang, de samenleving. Wie zich daarin met wijsheid weet te gedragen, zal gaandeweg het deugdelijke, het aangename en het genotvolle (dat wil zeggen: het goede) smaken. Daarvoor is een houding van respect nodig, van zachtvaardig omgaan met mensen. Eerbied boort de bron van de wijsheid aan. Zachtvaardigheid vormt de wortel van de volwassenheid: 'Een zachte tong is de boom van het leven.' Wie zo tot uitbloei komt, raakt met zijn leven de bron van het leven: 'Wereldervaringen waren voor Israël altijd ook godservaringen en godservaringen waren voor haar wereldervaringen. (...) Een andere dan een door God doortrokken werkelijkheid kenden de wijsheidsleraren helemaal niet.' De wijze waarop ouders hun kinderen opvoeden, was in overeenstemming met dit diepe respect dat zij bij hen wilden wekken. Bijna vierhonderd spreuken verwoorden hoe de ouders hun kinderen oproepen, uitdagen, uitnodigen, waarschuwen, aansporen en motiveren. Al lezende proef je steeds een diep respect, gedragen door een grote zorg om de toekomstige generatie. Je zou ook kunnen spreken van een overlevingsspiritualiteit, bewogen door een haast smekende bekommernis: 'Leef toch!' Terecht wordt dan ook de krachtige vrouw waarmee het spreukenboek sluit, geprezen

om haar door compassie bewogen onderwijs. 'Haar mond opent zij met wijsheid, barmhartige wijzing is haar tong' (Spr. 31:26) De woorden die deze vrouw haar kinderen op het hart bindt, zijn doordeesemd van wijsheid. Ze vinden hun oorsprong in eerbied en ontzag. Ze zijn gesproken met grote compassie voor het goede leven, dat zo kwetsbaar is en vergankelijk. Harde taal slaat striemen en breekt botten. Gunnende taal heeft weet van de broosheid van het bestaan. Zij koestert het leven waartoe zij opvoedt. Wie ervaring heeft met opgroeiende jeugd, weet hoe gemakkelijk ongeduld ons overvalt. We worden hard en ongevoelig. Ze halen het bloed onder onze nagels vandaan. Ongeduld laat zich niet van buitenaf reguleren. Het helpt niet tegen jezelf te zeggen: 'Geduld bewaren!'. De enige manier om zacht en geduldig te blijven in moeilijke opvoedings- en onderwijs-situaties is: je steeds opnieuw laten ontvoeren door de kwetsbaarheid van het kind; zacht worden bij de aanblik van dit wonderlijke leven tegenover je.

Wachten, met betraande ogen

Soms loopt het allemaal heel anders dan de ouders met hun opvoeding beogen. Zoals met die jongen die het thuis wel gezien heeft. Hij eist zijn kindsdeel op en trekt daarmee de wijde wereld in. De verteller Lucas laat de jongen steeds verder van huis raken. Allereerst zet hij zijn erfdeel om in geld, waardoor hij zich losmaakt van zijn familiebezit. Vervolgens reist hij af naar een ver land, en maakt zich zo los van zijn geboortegrond. Daar leidt hij een losbandig leven, dat hem verwijdert van zijn opvoeding. Met dit losbandig leven jaagt hij zijn geld erdoor, wat een definitief afscheid van zijn erfdeel betekent. Al deze verwijderingen worden verteld binnen het bestek van één vers! Maar hiermee is de verwijdering

niet tot stilstand gekomen. Er breekt een zware hongersnood uit, die hem dwingt zich aan een vreemde heer te verkopen. Hij verliest zijn zoonschap om slaaf te worden van een buitenlander. Nog groter wordt de verwijdering, wanneer deze joodse jongen de varkens gaat hoeden. De breuk is compleet, wanneer hij verlangt de varkensschillen te eten - tafel-gemeenschap met de zwijnen. Op dit verste punt aangekomen - in welgeteld zeven stappen! - komt hij tot zichzelf. Dit is het laatste stukje eigenheid: letterlijk zichzelf. Het wordt het begin van de terugreis. Hij neemt contact op met zichzelf en spreekt met zichzelf. Hij denkt zich in, hoe de dagloners van zijn vader eraan toe zijn: zij hebben genoeg te eten. In gedachten stelt hij zich voor wat hij zeggen zal tegen zijn vader: 'Vader, ik heb misdaan tegen de hemel en tegen jou. Ik ben het niet waard je zoon genoemd te worden. Behandel mij als je slaaf.' Mentaal is hiermee het contact gelegd. De fysieke terugreis kan beginnen: 'Hij vertrok meteen en ging meteen op weg naar zijn vader.' Terwijl hij nog ver van huis is, ziet zijn vader hem al. Een aandachtvragend moment.

Beeld van De verloren zoon door Constantin Meunier 1895
in Museum M te Leuven [Fotograaf: onbekend]

Terwijl de zoon nog met zichzelf onderweg is, ziet zijn vader hem fysiek reeds komen. De zoon ziet hem nog niet. Wat een smartelijk moment: de zoon die innerlijk al is thuis gekomen, maar uiterlijk nog onderweg is. De vader die innerlijk en uiterlijk al in contact is - maar nog wachtend! Hij ziet hem, maar wordt nog niet gezien. 'Hij wordt ontroerd tot in zijn ingewanden, rent op zijn zoon af, valt hem om de hals en kust hem.' Diepe ontroering zat al in het zien (en nog-niet-gezien-zijn) verborgen. Hoe zeer doen wachtende ogen! Hier zetelt de pijn, hier wordt de ontroering ontketend. Van hieruit komt alles in beweging: hij rent, hij valt, hij kust. De zoon zegt nog wat (het ingestudeerde gesprek: 'Ik heb misdaan enzovoort'), maar de vader is al bezig een feestmaal aan te richten: kleren, ringen, sandalen, kalf, eten, feestvieren. 'Want mijn zoon was dood en leeft weer, hij was verloren en is weer teruggevonden.' Wachten en nog eens wachten, terwijl je kind zich van je verwijderd, verder, en nog verder. Tot je eigen kind volkomen uit zicht en buiten je bereik is. En dan wachten. Niet verbitteren, zelfs niet wanhopen. Wachten... tot in de verte iets verschijnt: hij is het! Geraakt worden tot in de ingewanden, de plek in ons lichaam waar we zo zacht zijn. En niet meer te houden zijn: rennen, om de hals vallen, kussen, feest. Dit is barmhartigheid. Soms vertellen ouders over een kind dat aan drugs verslaafd is. Wat een verdriet. De ogen vochtig van de tranen. Wanhoop in de stem. Maar ze laten hun kinderen niet los. Zo blijven wachten. Zo blijven hopen. Wat moeilijk is dat: afstand houden, consequent zijn, niet meegevend zijn, en tegelijk: vasthouden, niet laten vallen. Soms lukt het, dat iemand loskomt uit de nachtmerrie van een verslaving. Dan is er een overweldigende vreugde.

Hoe vaak vergeven?

Petrus vraagt aan Jezus: 'Hoe vaak moet ik mijn broer of zus vergeven? Zevenmaal?'. Het lijkt alsof hij al heel wat keren een ander vergeven heeft en nu wil weten hoelang hij daarmee nog mee moet doorgaan. 'Niet zevenmaal, maar zeventig maal zevenmaal.' Zeven is al oneindig. Zeventig maal zeven blaast het hele getallensysteem op. Vergeven kent geen

Vincent de Paul glas
in lood raam in het
St. Vincent's Seminary
Germantown
in Philadelphia
[Fotograaf: onbekend]

grens, juist omwille van de barmhartigheid. Vergeven is allereerst passief: zacht worden, ontferming, compassie. De rest vloeit daaruit voort. Vergeving is één van de moeilijkste dingen in het leven. Miskennis zet zich vast in ons hart. De opmerking van iemand, die in het verkeerde keelgat schiet. Het wil maar niet loskomen. Het wil maar niet zacht worden. Hoe smelt ijs? Alleen als er warmte bij komt. Waar komt warmte vandaan? Van de zon. Wie echt een vergevend mens wil worden - thuis, op het werk, op school, in de zorg - moet regelmatig spreekwoordelijk in de zon van de barmhartigheid gaan zitten om niet te verharderen. Zich in alle rust gaan afvragen hoe vaak anderen zich aan hem gestoord hebben? En hoe vaak je daar achteloos overheen ben gestapt, vaak zonder het minste excuus. Zich van tijd tot tijd gaan afvragen hoe je zelf soms voortdurend leeft bij de gratie van een barmhartige blik van een ander.

De barmhartige Samaritaan

Niet alleen tussen familieleden, ouders en kinderen, broers en zussen, ook tussen wildvreemden doet de compassie haar werk. De barmhartige Samaritaan is hier het oerparadigma. Het verhaal is bekend. Een niet met name genoemd persoon wordt ergens tussen Jeruzalem en Jericho in elkaar geslagen. Nadat een priester en een leviet in een boog om de halfdode man zijn heengelopen, komt ook een Samaritaan (een ketter in joodse ogen) langs: 'Toen hij hem zag, werd hij tot in zijn ingewanden geraakt'. Hij gaat naar de gewonde toe, verzorgt hem en brengt hem naar

de herberg: 'Zorg voor hem. Ik vergoed de onkosten'. Het moment van compassie licht prachtig op in deze icoon van barmhartigheid. De priester en leviet 'zien' de gewonde, maar worden niet geraakt en lopen er dus in een boog omheen. De herbergier (letterlijk: 'die iedereen in huis neemt') neemt de 'zorg' voor de gewonde man op zich zonder dat zijn innerlijke bewogenheid wordt vermeld. Daartussen staat de Samaritaan die zich ontfermt over een vreemdeling: 'Hij ziet, wordt in zijn ingewanden geroerd en zorgt.' De essentie van dit voorbeeld van compassie is de diepe geraaktheid. Hier wordt het zien écht zien. Hier wordt de zorg échte zorg. Compassie is zacht worden tot in de diepste kern van het hart, of eigenlijk nog onder het hart, tot in de ingewanden, bij de aanblik van een gewonde medemens. Compassie is wezenlijk passief. Het handelen vloeit voort uit deze compassie, uit dit medelijden.

Wie is mijn naaste?

De kracht van de parabel doet ons gemakkelijk uit het oog verliezen, dat Jezus met deze gelijkis een antwoord geeft op de vraag van een schriftgeleerde: 'Wie is mijn naaste?' Jezus komt na zijn vertelling dan ook terug op deze vraag: 'Wie van de drie (de priester, de leviet of de Samaritaan) is volgens jou de naaste geworden van de gewonde?' Het antwoord is logisch: de Samaritaan. Maar dat is niet het meest interessante. Jezus heeft door zijn parabel de vraag veranderd en daarmee een verrassend antwoord gegeven op het ietwat theoretische probleem: 'Wie is mijn naaste?'

De Barmhartige Samaritaan door Piet Esser in Utrecht
[Fotograaf: Peter de Bie]

Zo'n vraagstelling suggereert immers, dat ik zelf kan uitmaken wie mijn naaste is: autochtonen wel, maar allochtonen niet; burens wel, maar buitenlui niet; geloofsgenoten wel, maar ketters niet. De parabel maakt mij passief: ik word tot naaste gemaakt door de ander (wie dan ook), die mij tot in mijn ingewanden raakt. De ander maakt mij tot naaste. Door deze 'naasting' te kiezen, word ik tot naaste gemaakt. Mijn naaste is iemand die compassie met een noodlijdende tot leven brengt. De naaste kies ik niet uit, ik word door de naaste uitgekozen. Als ik met mededogen wil leven laat ik me door mijn naaste uitkiezen. Dat kan alleen maar goed gaan, als ik steeds weer terugkeer naar de zachtste plek in mijn bestaan: waar ik zacht geraakt ben door jou. Het is te begrijpen, dat mensen in de politiek en het zakenleven kiezen voor een no-nonsensebeleid. Wie zijn hart en zijn gevoel laat werken, is kwetsbaar, loopt verwondingen op. Wie te dicht bij iemand komt, loopt het gevaar geraakt te worden. Hij wordt onzeker, gaat uitsonderingen maken. Nee, dan is het veel beter om 'zakelijk' te blijven. Dan ben je in ieder geval van die 'gevoelens' af. Dit lijkt allemaal verstandiger dan het is. Want de ervaring leert dat mensen die zich langdurig opsluiten in een

harnas van ongevoeligheid, ten slotte langzaam verschrompelen. Ze kunnen niet meer echt communiceren. Anderen zijn niet bereid voor hen een stapje meer te zetten. Het wordt winter. Dan is het goed dat de ijzige zakenman wordt ontdood en weer contact maakt. In het begin doet dat zeer, want de ander raakt mij. Maar gaandeweg gaat het weer stromen tussen ons. We zijn weer 'naasten' geworden.

Overmatige goedheid

De oudste beweging van barmhartigheid ontstond vlak vóór het christendom. De volgelingen van deze beweging worden de 'eerste chassidim' genoemd. Dat wil zeggen: mensen die overmatig goed, uiterst welwillend en geduldig zijn. De vroegchristelijke spiritualiteit is diepgaand beïnvloed door deze beweging van barmhartigheid. Met name de Bergrede ademt een sfeer van overmatige goedheid en geduld.

*Bied geen weerstand bij onrecht.
Als iemand op je rechterwang slaat,
keer hem dan ook de andere wang toe.
Als iemand je voor het gerecht daagt
en je onderkleed wil,
laat hem dan ook je bovenkleed.
Als iemand je vraagt één mijl mee te gaan,
ga er dan twee met hem mee. (Matt 5:39-41)*

In deze aforismen zien we duidelijk een overmaat aan geduld en gelatenheid. Het is al buitengewoon vredelievend niet terug te slaan, als iemand je een kaakslag geeft. Maar dan ook nog de andere wang aanbieden, dat overschrijdt iedere maat. Iemand niet terugvorderen wat hij je afnam, is al buitengewoon lijdzaam. Maar hem dan ook nog je bovenkleed geven? De bovengenoemde ongerijmdheid is geen uitzondering. Hetzelfde zien we bij de prijsgeving van het bezit, de oeverloze vergeving, de extreme zachtmoedigheid, het buitengewoon ingetogen respect voor de vrouw, de liefde voor de vijand, een onnadenkende vrijgevigheid, waarbij de linkerhand niet weet wat de rechter doet, enzovoort. Al deze vormen van overmatige goedheid vloeien voort uit één bron: oneindige compassie, gunnende liefde die ontketend wordt door een niet te stremmen vertedering. Deze bron is God.

De vraag rijst dan: als je enkel en alleen op goedheid inzet, creëer je dan geen kweekvijver van sulletjes? Wat kun je daarmee nu in het gewone leven? In een fabriek bijvoorbeeld, of in het onderwijs? Spontaan denken we dat het hier gaat om iets dat al of niet doenlijk is. Maar in de eerste plaats en vóór alles gaat het om iets, dat we bij onszelf kunnen toelaten: namelijk het besef dat we er 'om niet zijn'. Alles is puur genade, alles is ons toegevalen. Dat we er zijn is niet onze verdienste.

Zoals jullie hemelse vader barmhartig is

De chassidische vroomheid beweegt mee met Gods bewogenheid om mensen. Deze overvloeiende goedheid is het oerparadigma van de chassid: 'Wees barmhartig zoals jullie hemelse Vader barmhartig is'. God is een bron die eeuwig stroomt: 'Ja, zijn gunnende liefde is eeuwig'. Wie met compassie wil leven geeft zich over aan deze gunnende liefde, voegt zich in de beweging van Gods barmhartigheid. Over de compassie van God werd voor het eerst verteld bij de uittocht uit Egypte. Duizenden slaven moesten dwangarbeid verrichten in de vestingsteden van de farao: gevangenen, vreemdelingen, nomaden, herders, staatloze zwervers. Eén van hen was Mozes. Diep in de woestijn ervoer hij God als onvoorwaardelijke compassie.

*Gezien, gezien heb Ik de gebogenheid
van mijn volk in Egypte,
gehoord heb Ik het kreunend gehuil
onder zijn onderdrukkers,
ja, gevoeld heb Ik zijn pijn. (Ex. 3,7-8).*

God heeft mededogen met mensen. Hij ziet het lijden, hoort het huilen en voelt de pijn. Hij is één met de onderdrukten en trekt ze uit de ellende. Onvoorwaardelijk is hij met hen begaan. We kunnen de eenheid tussen God en het huilen van de verlorenen niet ernstig genoeg nemen. Hij is hun woordeloze roepen. Hij is hun uitzichtloze smart. Hij bekleedt zich met hun gebogenheid en pijn. Hij heeft geen

ander leven: 'Ik ben onvoorwaardelijk. Ik ben er!'. Dit is het wezen van God: bewogen om het leed van mensen, bewegend naar bevrijding. Beeldloos aanwezig in wie niets meer te verliezen hebben.

*Ik daal af om mijn volk te bevrijden
uit de greep van Egypte,
om het weg te leiden uit dat land
naar een land dat goed is en breed,
een land dat overvloedig van melk en honing.
Het kreunend gehuil van de Israëlieten
is tot mij doorgedrongen,
gezien heb Ik de onderdrukking
waarmee Egypte hen onderdrukt. (Ex. 3:7-8;9)*

Compassie begint steeds opnieuw bij een vloeibaar hart, onthard door de smekende blik van de ander, één met het woordeloze bidden, onmachtig zich nog langer goed te houden bij het kreunend geween van de onderdrukten. Het wezen van God is barmhartig. Wie dit vergeet (niet met zijn verstand, maar met zijn hart), levert zichzelf uit aan de winter.

Zeven spiegels van compassie

Spiegels vangen het zonlicht op en weerkaatsen het. Wie deze zeven spiegels van compassie zo opstelt, dat ze allemaal het zonlicht vangen en dit in één punt weerkaatsen, heeft een brandpunt gemaakt, een warmtebron. Het ijs gaat smelten. De lente breekt door. Zacht leven. Zo zijn de zeven spiegels van barmhartigheid bedoeld.

Zeven spiegels van compassie, geslepen uit parabels en spreken, aforismen en verhalen, gevonden in het collectieve geheugen van de christelijke spiritualiteit. Zeven spiegels van barmhartigheid: in opvoeding en zorg, bij belediging en verzoening, in overmatige goedheid en vertedering. Zeven spiegels van gunnende liefde, die ons verbaasd doen staren in die Oceaan van Liefde waaruit wij leven.

Dit essay van Kees Waaijman 'Zeven spiegels van compassie' komt uit ZINschrift 2 – Passie voor compassie, tussen kracht en kwetsbaarheid op het werk en het is in een lange versie gepubliceerd op <http://www.barmhartigheid.nl/inspiratie/boek-van-matthieu-ricard/> en in een korte versie 'Spiegels van Gods barmhartigheid' op <http://sintaugustinuszonnebeke.blogspot.nl/2015/12/spiegels-van-gods-barmhartigheid.html>

“Vanwege die ontmoeting en dialoog wordt er elk jaar zoveel gewandeld”

Interview met
bestuurder en
directeur
Franciscaanse
Beweging

De Franciscaanse Beweging is in 1966 als Franciscaanse Samenwerking ontstaan uit de samenwerking tussen reguliere ordes en congregaties van Franciscus en Clara en de Derde Orde. Nieuw in die tijd was de opening voor deelname van niet-gewijde mensen in de Beweging van Franciscus en Clara. Twintig jaar geleden is de huidige Franciscaanse Beweging opgericht als een vereniging met een eigen bestuur en ledenvergadering. Iedereen kan lid worden ongeacht kerkelijke achtergrond. Bindend is het zich aangetrokken voelen tot denken en doen van Franciscus en Clara.

Geïnspireerd door de levenswijze van Franciscus en Clara

Mieke Dorssers: “De Franciscaanse Beweging brengt mensen samen die zich aangetrokken voelen tot het gedachtegoed van Franciscus en Clara van Assisi. Hun levenswijze inspireert om eenvoudig, betrokken, kwetsbaar en vredelievend door het leven te gaan. Zij hechtten niet aan status of materie en hadden onvoorwaardelijk lief. Hun compassie heeft

velen in het hart geraakt, en doet dat tot op de dag van vandaag nog steeds. Franciscus en Clara waren geïnspireerd door het evangelie. Hun spiritualiteit heeft een unieke eigenheid, een universele dimensie die de grenzen van de tijd overstijgt. Zij laten zien hoe liefdevol op een diep niveau een brug kan slaan tussen mensen, ongeacht hun religies en culturen. De Franciscaanse Beweging biedt iedereen de mogelijkheid om onbevangen te reflecteren op zijn of haar plaats in de samenleving, en om vorm te geven aan zingevingsvragen die zich daarbij aandienen.

In de wereld om ons heen is sprake van toenemende tegenstellingen en groeiende onverdraagzaamheid. Dat brengt steeds meer mensen in de problemen en bedreigt het welzijn van velen. De Franciscaanse Beweging zet zich in voor een betrokken en vredelievende samenleving, met aandacht voor elkaar, voor de kwetsbaren van onze tijd en voor het welzijn van de natuur.”

Mieke Dorssers is in 1959 geboren in Heerlen. Het gezin verhuist meerdere keren in Limburg tijdens haar jeugd. Ze volgt het middelbaar onderwijs in Roermond en Geleen en gaat studeren op de Sociale Academie in Eindhoven. Tijdens haar studie theologie aan de Theologische Faculteit in Tilburg gaat ze als vrijwilligster werken met dak- en thuislozen en groeit de overtuiging dat tegen alle ellende in hoop, zin en kracht nodig is. Mieke is gehuwd en ouder van een dochter. In

haar latere werk als pastoraal werker in Eindhoven maakt ze kennis met de vormingsfraterniteit van de Kapucijnen en Franciscanen. Hier groeit haar belangstel-

ling voor de franciscaanse spiritualiteit. Na een sabbathperiode, geheel in het teken van franciscaanse spiritualiteit, wordt ze na haar reis naar Assisi in 1997 actief lid binnen de Franciscaanse Beweging in allerlei werkgroepen, studies, internationale activiteiten. In 2007 wordt ze directeur van de Franciscaanse Beweging. Haar taak is met name het ontwikkelen van nieuwe ideeën en het coördineren en vormgeven aan wat er leeft binnen de leden van de beweging.

Mieke Dorssers en Hans Sevenhoven voor het Franciscus schilderij, gemaakt door Jan Scheffers

De Franciscaanse Beweging en haar activiteiten

Mieke Dorssers: “De leden van de Franciscaanse Beweging organiseren onderling een aantal activiteiten, die elk jaar terugkomen.

Ontmoeting: wandelingen, voettochten in Nederland en Italië, reizen, cursussen en andere bijeenkomsten (landelijk en regionaal).

Bezinning, studie en vorming: studie- en bezinningsmiddagen, boeken, brochures, leesgroepen, meditatie en gebed, verdiepingscursussen en andere vormen van ontmoeting.

Maatschappelijke betrokkenheid: de franciscaanse Gideonsbende voor maatschappelijke acties tegen onrecht of armoede. De franciscaanse vredeswacht voor acties rond vrede.

Franciscaans Leven: tijdschrift tot verdieping en vernieuwing van de Franciscaanse Beweging,

Franciscaans Maandblad: tijdschrift met nieuws, reportages, interviews en een overzicht van activiteiten.

Nieuwsbrief: digitale nieuwsbrief met activiteiten en het laatste nieuws.”

Volgelingen in denken en doen

Mieke Dorssers kijkt terug naar het ontstaan van de Franciscaanse Beweging twintig jaar geleden. “De leden van de ordes en congregaties worden ouder. Er is veel belangstelling voor Franciscus en Clara bij mensen die niet religieus willen worden en wel aan het franciscaanse denken en doen inhoud en vorm willen geven in hun leven. In de Franciscaanse Beweging treffen zij bondgenoten en tochtgenoten. De activiteiten hebben alle te maken met het actief zijn met franciscaanse spiritualiteit. Er

is verdieping met studie, bezinning, viering. Er is veel aandacht voor wandelen, meditatie, gesprekken over thema's. Ook is er uitdrukking geven aan maatschappij betrokken thema's, zoals armoede, duurzaamheid, vrede en solidariteit. Daarvoor is er de Gideonsbende en de Vredeswacht actief. Er wordt veel gewandeld en gereisd binnen de beweging. Als je wandelt kom je in een ander ritme terecht, maak je een pas op de plaats en raak je meer betrokken bij je omgeving, het land, de natuur, het klimaat. In alle activiteiten staat ontmoeting centraal: met mede mensen, mede leden, ideeën, een levenswijze, een houding. In de Franciscaanse Beweging zijn nu mensen van allerlei pluimage actief. Zoveel hoofden, zoveel zinnen zou je zeggen. Er is van alles aanwezig en er leeft van alles. Je vindt ouderen en jongeren, mannen en vrouwen, actieven en meditatieven, denkers, lezers en doeners. We zien een afname van leden, nu ongeveer 1.000 leden, maar op activiteiten komen ook veel niet leden af. De afname van mensen die lid zijn zit hem vooral in het overlijden van de oudere generaties religieuzen: paters, fraters, broeders en zusters. Tegelijk zie je de laatste jaren een toename van aandacht voor de franciscaanse spiritualiteit. Een Paus met die naam draagt daar aan bij. We hebben ons actief zijn de laatste jaren vertaald naar kernthema's, waarin we de waarden van de Beweging hebben uitgediept: eenvoudig, betrokken, kwetsbaar en vredelievend. Eenvoudig hangt samen met de levenswijze van Franciscus en Clara en de volgelingen, dicht bij andere mensen en schepselen, met respect voor de ander en met respect voor natuur en milieu. Ze doen dat vol vreugde, gaan niet

mee met de waan van de dag en ontlenen hun zelfwaarde niet aan gezag, bezit of status. De leden ervaren en aanvaarden hun eigen kwetsbaarheid. Ze voelen zich betrokken bij elkaar en iedereen in de samenleving, die misdeeld en miskend is. Waar de leden geweld tegenkomen, proberen ze het goede te doen en de vrede te herstellen of te brengen. Dat gaat persoonlijk weer gemakkelijker dan in de samenleving.”

Activiteiten voor en door leden

Volgens Hans Sevenhoven wordt “Nederland steeds minder kerkelijk. Nederlanders geloven minder in God. Er is minder aandacht voor het volgen van kerkleiders. Kerken raken leeg en worden verkocht. En toch merk je dat mensen op zoek zijn naar zin, geloof, spiritualiteit, waar ze iets mee kunnen doen in hun leven, in hun werk, in hun relaties. De activiteiten van de Franciscaanse Beweging sluiten aan bij die hunkering van de mensen om er iets mee in hun leven te doen. Er is altijd een plaatselijke kring (custodie), die activiteiten organiseert. Daar zijn er 23 van. Op de Franciscusdag in oktober zijn er vieringen en maaltijdontmoetingen. Landelijk zijn er werkgroepen actief, waarin leden activiteiten organiseren en uitzetten. Rond de activiteiten is er veel publiciteit. Bij alle activiteiten is eenderde van de mensen niet lid, maar wel bezig met

franciscaanse spiritualiteit. Het landelijk dienstencentrum is dienstverlenend met publiciteit, websites, sociale media, tijdschriften, materialen, een centrum in Den Bosch, thema's, liederen, boeken. Er zijn dan ook veel vrijwilligers actief in dat centrum. De leden kiezen het bestuur, dat nu uit vier mensen bestaat. Het algemeen kapittel of de ledenvergadering bestaat de laatste jaren uit meer dan 150 aanwezigen en bespreekt de plannen van de komende jaren. In de middag is er een inspiratiemiddag, voor iedereen toegankelijk met meer dan 200 mensen.”

Mieke Dorssers geeft aan, dat “de leden met elkaar in dialoog gaan. Juist omdat ze zo verschillend zijn, is dat praten belangrijk. Elke mening telt en alles is bespreekbaar, zonder dat iemand wordt uitgesloten. Dat is de moderne zuster- en broederschap. En vanwege die ontmoeting en dialoog wordt er elk jaar zoveel gewandeld. De Pinkstervoetocht van vorig jaar trok bijna 200 mensen aan, waarvan eenderde jonger dan dertig jaar. Wandelen met een Franciscaans thema gebeurt elke twee maanden. Lokale groepen wandelen of fietsen in hun eigen regio. De Vredeswake is regelmatig. Er zijn reizen naar Assisi en Rome en ook voettochten in Italië. Dit jaar is er een pionierstocht Sultans Trail naar Istanbul. De belangstelling voor die voettochten is groot.”

Hans Sevenhoven is in 1946 geboren in Gouda. Zijn ouders zijn betrokken bij de franciscaanse parochie aldaar en een tante is franciscane. Hij volgt het klein seminarie in Katwijk aan de Rijn en studeert af aan het Bonaventura College. Het noviciaat van de franciscanen is in Weert, waar ook de theologische opleidingen beginnen. Er volgt een verhuizing naar Cuijk en Bilthoven naar de Katholieke Theologische Hogeschool Utrecht. Tijdens de studietijd gaat Hans al snel de weg op van het omgaan met mensen in Utrecht, waar hij met een

kleine groep in een onbewoonbaar verklaarde woning gaat wonen. De franciscaanse geloften legt hij af in 1968. Hij wordt van daaruit jongerenpastor in Rotterdam-Zuid en studeert parttime verder. In 1977 rondt hij zijn studie

theologie af. Hij bekleedt daarna diverse staffuncties bij de franciscaanse beweging. In 1990 gaat hij meedoen met het Franciscaans Milieuproject in Stoutenburg. Daar leert hij zijn partner kennen. Ze huwen in 2002. Hij is dan actief in het Franciscaans Studiecentrum en Centrum voor Franciscaanse spiritualiteit in Amsterdam. Rond 2004 wordt hij pastoraal werker in Duiven. Na zijn pensionering in 2011 blijft hij actief in het pastoraat in Duiven en in de Franciscaanse Beweging. Vanaf november 2015 is hij lid van het landelijk bestuur.

De samenleving als netwerk

Hans Sevenhoven signaleert “dat de samenleving ingewikkeld is geworden. Mensen leven niet meer als in een dorp naast elkaar, maar vooral over de samenleving heen in eigen gekozen netwerken. Dat maakt het samenleven anders. Die netwerken kunnen live zijn en virtueel. Het franciscaanse bewegingsnetwerk is beide. We hebben veel contact via mail, sociale media, websites, telefoon. En er is veel contact in de ontmoetingen en activiteiten. De samenleving als geheel is eerder dreigend en bedreigend geworden dan vreedzaam of vredelievend. Daarom zoeken mensen elkaar op om samen hun weg te zoeken.”

Volgens Mieke Dorssers “is de Franciscaanse Beweging diaconaal te noemen, alhoewel dat een woord is dat ze weinig gebruikt. Veel van wat we doen valt onder diaconie, eigenlijk noemen we dat ‘betrokken’. In mijn eigen levensloop ben ik betrokken geraakt bij verschillende dingen gedaan. Als je betrokken bent, kun je niet meer om heen. Dan doen je wat er gedaan moet worden. Ik heb altijd de drive gehad om verder te kijken over de grenzen van buurt of dorp heen. Ik heb altijd gevraagd naar het waarom. Door me in te zetten voor vrede, milieukwesties, anti-apartheid, tegen armoede kom je terecht bij barmhartigheid en gerechtigheid. We hebben thuis tijdelijk een vluchteling opgenomen. Toen we haar ontmoetten konden we niet anders dan het leven met elkaar te delen. De Franciscaanse spiritualiteit vind ik vooral terug in het verdiepen. Niet alleen maar doen of oplossen, maar mediteren waarom, bezinnen op het waartoe. Zo wordt geloof doen, geef je er handen en voeten aan.”

Moderne lekenorde

Volgens Hans Sevenhoven “is de Franciscaanse Beweging een moderne lekenorde. De kerkbetrokkenheid is er bij hem al van jongsaf aan in gegroeid. Zijn ouders waren betrokken bij de Franciscaanse parochie. En dan ging je al vlug als kind brood brengen bij oudere mensen. Of iemand uit de buurt helpen met boodschappen doen. Dat sociale helpen heb ik met de paplepel ingekregen. Tijdens mijn opleiding heb ik me altijd met

mensen bezig gehouden en daar was helpen vaak een concreet onderdeel van het leven en het geloof. Geloven is metterdaad doen. En in al die groepen en kringen heb ik de sfeer van diaconie meegekregen. Van omzien naar elkaar, betrokkenheid. En de uitdaging was er om de bron van dat alles te bestuderen, te overdenken, te vieren. Daarom is dat Franciscaans studiecentrum zo belangrijk voor ons. Delen met anderen, samen eten en drinken, op weg zijn met elkaar: dat is Franciscaans leven. En we merken dat veel leden actief zijn in andere diaconale activiteiten, zoals voedselbank, milieuprojecten, kringloopwinkels, hospice, maaltijdactiviteiten.”

Plannen voor de toekomst

“Eerder is al genoemd dat ouderen van de ordes en congregaties gaan hemelen”, aldus Mieke Dorssers. “We denken dus na over hoe we jongeren of mensen van jongere leeftijd bij de Beweging kunnen betrekken. We merken al dat bij grotere activiteiten als voettochten wel een aantal jongeren meelopen. We zijn nu bezig met een app voor scholieren met ‘challenges’ waardoor ze ook alert worden gemaakt op maatschappelijke ontwikkelingen. Bijvoorbeeld over de onrust en het geweld. Je hoeft niet meteen een oordeel klaar te hebben. Je kan beter vragen naar wat tot dit geleid heeft en er iets uithalen om het goede te doen. Daarnaast willen we onze activiteiten laagdrempelig blijven aanbieden. Mensen moeten gewoon mee kunnen doen. We willen aansluiten bij het positieve beeld van Franciscus dat mensen hebben. Daarom hebben we de vier kernwaarden uitgediept: eenvoudig, betrokken, kwetsbaar en vredelievend en uitgebeeld met vier boekjes en filmpjes. Daarbij is goede PR hel belangrijk. Dit najaar staan ook veel activiteiten in het teken van het thema vredelievend.”

www.franciscaansebeweging.nl
Tekst en foto's zijn van Hub Crijns

Vrede en alle goeds

Vredelievend, kernwaarde binnen franciscaanse spiritualiteit

Mieke Dorssers is directeur landelijk bureau Franciscaanse Beweging

We hebben de vrede lief, omhelzen de vrede. Het verlangen naar vrede is van alle tijden, generaties, continenten, landen en culturen.

Toch zien we vaak het tegenovergestelde: mensen op drift vanwege onveiligheid en oorlog in eigen land zoekend naar een betere toekomst, conflicten thuis of op de werkvloer, pestgedrag van peuters tot volwassenen op scholen en in woonzorgcentra. Bewapening, grenzen die sluiten, meer geld voor het opsporen van terroristen. Denk aan droogte, overstromingen en ander natuurgeweld. Aan de onveiligheid op de weg, of vervuiling in lucht en bodem, die de gehele mensheid bedreigt. Kortom, er komt geen eind aan wat we als bedreigend en onveilig kunnen ervaren.

De weg van vrede gaan

Bij dit alles bemoedigen de vele verhalen van en over Franciscus mij om de weg van vrede te blijven gaan. De vredesgroet: 'Vrede voor jou, vrede en alle goeds' wordt gehoord en doorgegeven. Er zijn vele verhalen van Franciscus over hoe hij de vrede poogt te behouden en te herstellen. In al die verhalen klinkt de bereidheid door en vooral de moeite, die gedaan wordt om het verhaal van de ander te willen verstaan, zonder daarbij je eigen mening voorop te stellen. Al die mooie verhalen over Franciscus en de wolf, de drie rovers van Montecasale, de lastige melaatse, de ontmoeting met de sultan (in de *Fioretti*) hebben een handelingscompetentie. Het is een soort geweldloze weerbaarheid die veel van je vraagt, maar zeker kan werken. Franciscus zaaide het zaad van de heimwee naar de vrede. Waar dat zaad ontkiemde en hoe mensen geïnspireerd werden tot daden van vrede, is moeilijk na te gaan.

De verhalen hebben de eeuwen doorstaan en zijn gebleven als inspiratiebron waarin mensen zich kunnen herkennen. Ze werken als voorbeelden die we kunnen navolgen.

Geweld in en om ons heen

De meesten van ons hebben weinig of geen ervaring met een directe oorlogssituatie (uitgezonderd de oorlogsmigranten), en toch ervaren we dat er dagelijks geweld is. We wijten dit aan de toegenomen aandacht daarvoor in de media en de snelle berichtgeving via allerlei moderne communicatiemiddelen. Ook zijn we kritischer tegenover geweld gaan staan: een opvoedkundige tik kan niet meer en al helemaal geen onderdrukking van vrouwen of andere vormen van huiselijk geweld. In andere landen is dat geen onderwerp van discussie. Ook al hebben de mensen de 'natuurlijke' neiging om de ander na te bootsen, overmeesteren en overweldigen, in een poging om vredelievend te zijn moet je kunnen aanvaarden, dat je niet alles in eigen hand kunt houden. Je moet leren aanvaarden dat mensen nu eenmaal anders kunnen zijn en ook anders dan jij denken en handelen. Je moet als het ware ook onverdraagzaamheid kunnen verdragen. Over hoe je dat kunt doen geeft Franciscus een soort stappenplan.

Verdraagzaam zijn

Enkele stappen zijn: ga naar de ander en vraag waarin je de ander kunt helpen. In de werkelijke ontmoeting durf je je eigen vooronderstellingen en plannen te laten varen. En we hebben allemaal van doen met dat dit niet altijd lukt. Ook dan lezen we bij Franciscus: "Met jullie mond verkondigen jullie de vrede; zorg ervoor dat deze leeft in jullie hart! Geef anderen

Afghaanse vluchtelingen delen 'vrede' uit met de franciscaanse Gideonsbende
[Fotograaf: Mieke Dorssers]

nooit aanleiding om toornig te worden of zich te ergeren; integendeel, laat jullie zachtmoedigheid voor allen een uitdaging zijn tot vredelievendheid en welwillendheid, en om in eendracht met elkaar te leven."
"En wanneer wij zien of horen dat iets kwaads gezegd of gedaan wordt of dat God gelasterd wordt, laten wij dan iets goeds zeggen en iets goeds doen."

Vredeswens

In deze woorden herkent de franciscaanse Gideonsbende zich. In het voorjaar waren we samen met de 'gulle gevers' in Utrecht om de vredeswens te geven. Er zijn kaarten en flyers gemaakt met daarop de bekende tekst die aan Franciscus wordt toegeschreven:

*Heer, maak mij tot een werktuig van uw vrede.
Waar haat het hart verscheurt,
wil ik liefde brengen;
waar beledigingen worden geplaatst,
wil ik vergeving brengen;
waar verdeeldheid mensen van elkaar vervreemdt,
wil ik eenheid stichten;
waar dwaalleer rondgaat,
wil ik vergeving schenken;
waar twijfel knaagt, wil ik geloof brengen;
waar wanhoop tot vertwijfeling voert,
wil ik hoop doen herleven;
waar duisternis het zicht beneemt,
wil ik licht ontsteken;
waar droefheid mensen neerslachtig maakt,
wil ik vreugde brengen...*

Tijdens onze voettochten en wandelingen in Nederland, Italië en dit jaar voor het eerst de 'Sultan's Trail' in Turkije, waar de ontmoeting en kennismaking met de mensen en cultuur centraal staan, wordt ervaren hoe we de vrede kunnen bewaren en brengen. Franciscus geeft aan hoe wij door de wereld kunnen gaan: "Geen ruzie maken en geen woor-

denstrijd voeren en niet over anderen oordelen. Maar mild, vredelievend en bescheiden zijn, zachtmoedig en deemoedig en met iedereen met eerbied spreken, zoals dat hoort. En in welk huis zij ook binnengaan, zal hun eerste woord zijn: 'Vrede aan dit huis'."

Vrede doe je samen

Met vrede doen heb je anderen nodig. Bij ziekte bijvoorbeeld staan anderen klaar om je te steunen en te dragen. In de gemeenschap kun je je opladen, word je gedragen. De gemeenschap helpt je in tijden van nood om leed te dragen: "Alles wat je wil, dat de mensen voor je doen, doe dat ook voor hen. Kijk hoe je zelf opgevangen zou willen worden - en draag dan op die manier je broeder. Je eigen ervaring met lijden en onmacht is je gids." (Hans Sevenhoven: *Vredelievend, waar franciscaanse spiritualiteit om draait*). Binnen de franciscaanse spiritualiteit staat vrede in nauw verband met eenvoud en geduld. De ontvankelijkheid waarbij je jezelf niet boven iets of iemand plaatst. De vaardigheid om tegenslag zonder morren te dragen en om zonder klagen af te zien van meteen te reageren op wat een ander jou aandoet. Een afzien van agressie en geweld. Het vraagt om een kijken door de ogen van kwetsbare mensen: een houding waarin men zelf ook kwetsbaar durft te zijn. Hoogmoed en zelfverheerlijking, een kort lontje en hufterigheid, staat vrede in de weg. Ik eindig met de franciscaanse groet 'Vrede en alle goeds', die in en buiten franciscaanse kringen te horen is. Deze is mogelijk afgeleid van de groet van Franciscus: 'De Heer geve je vrede'. Deze groet, zegt Franciscus, komt echter niet van hemzelf. Deze groet is ons gegeven.

Laudato Si'

Een agenda voor de komende generaties

Gerard Moorman is missionair stafmedewerker van de Konferentie Nederlandse Religieuzen

De sociale en ecologische problemen waar de wereld nu mee kampt maken zonneklaar dat doorgaan op de oude voet geen optie is. 'Laudato Si', de encycliek van paus Franciscus over 'integrale ecologie', komt dan ook als geroepen.

Herman Wijffels, spreker tijdens een landelijke inspiratiedag over *Laudato Si'* op 23 april jl, noemde het document "een van de meest diepgaande en samenhangende documenten over de situatie in de wereld." De bijeenkomst in Bennekom was georganiseerd door de Konferentie Nederlandse Religieuzen (KNR), de interkerkelijke werkgroep Kerk & Schepping Wageningen en de missiesecretarissen. Doel van de dag: mensen te stimuleren werk te maken van de boodschap van paus Franciscus. Geheel in de geest van de encycliek namen katholieken, protestanten van verschillende denominaties, quakers, agnosten, boeddhisten en moslims deel aan de inspiratiedag.

Noodzaak van verbinden

Bisschop de Korte sprak in zijn openingstoespraak over de noodzaak van 'verbinden'. We moeten onze krachten bundelen bij onze inzet voor een beter lot voor de miljarden mensen die tot de allerarmsten behoren en onze inzet voor Moeder Aarde, ons gemeenschappelijk huis. Wie de schepping schendt, schendt ook de Schepper. Ieder levend wezen is immers een schepsel van God. Bisschop de Korte wees erop dat wij geen eigenaar zijn van de aarde. Wij zijn aangesteld als hoveniers om de aarde te bewerken en te behoeden. *Laudato Si'* biedt daarbij een moreel kompas. Hij wees op tegenkrachten die er momenteel ook volop zijn, op inertie, populisme en angst. Het komt er

volgens hem op aan vol te houden vanuit een innerlijke motivatie, ook als het lastig is.

Crash-situatie

Herman Wijffels wond er in zijn toespraak geen doekjes om hoe hij de huidige situatie in de wereld beoordeelt. We leven volgens hem ecologisch gezien in een crash-situatie. Onze economie is gericht op winst maken, desnoods ten koste van andere mensen en de aarde. Er is sprake van economische lineaire processen; uit grondstoffen worden producten gemaakt die we tijdelijk gebruiken en vervolgens weggooien, wat leidt tot vervuiling. Als we zo doorgaan met produceren en consumeren tasten we de basis van het leven zelf aan en zullen we uiteindelijk ook onszelf vernietigen.

De situatie vraagt om fundamentele veranderingen en een herbezinning op wat 'goed leven' is. De encycliek *Laudato Si'* is een uitnodiging tot deze herbezinning. Wijffels is groot voorstander van de 'integrale ecologie' die paus Franciscus bepleit, waarin zorg voor de aarde en zorg voor het lot van armen een eenheid vormen. We moeten wat hem betreft af van het atomistische denken, waarin we alle levende wezens als aparte eenheden zien, die elkaar beconcurreren en bestrijden. In werkelijkheid is alles met elkaar verbonden en zijn we afhankelijk van elkaar. Hij deed een beroep op de aanwezigen om bij alles wat we doen na te denken over de impact die ons handelen heeft voor anderen en voor de aarde.

In de praktijk

Aan de maatschappelijke en kerkelijke basis bruist het gelukkig van allerlei activiteiten en initiatieven. Een aantal mensen vertelde in een zogenaamde 'zeepkistpitch' van drie minu-

Herman Wijffels is al jaren een groot voorstander van een duurzame economie
[Fotograaf Erica op 't Hoog]

ten hoe zij in hun kerk of gemeenschap werk maken van de 'zorg voor de schepping en de zorg voor de armen'. Ook bij de ideeënmarkt, die tijdens de lunchpauze werd gehouden, konden de deelnemers inspiratie opdoen. In de middag waren er diverse workshops van uiteenlopende organisaties: hoe kunnen kerken en parochies actief werken met de boodschap van de paus en een 'groene kerk' worden? Hoe kunnen we duurzaam beleggen? Hoe wordt in andere delen van de wereld gewerkt aan de boodschap van Franciscus? Hoe kijken boeddhisme en islam aan tegen duurzaamheid?

Manifest

Bezoekers van de inspiratiedag hebben in groten getale het '*Laudato Si'* Manifest' onderschreven, dat door de organisatoren was opgesteld. Met dit manifest verklaren zij zich actief in te zullen zetten voor de bescherming van de schepping en van het recht op waardig leven van de armsten. Het manifest roept op tot

"een 'ecologische bekering' van onszelf, kerk en maatschappij". Want er moet "wereldwijd een ingrijpende ommekeer plaats vinden van economische en politieke systemen. Samenpraak en samenwerking tussen 'alle mensen van goede wil' is nodig om een weg te vinden uit de huidige ecologische en sociale crisis."

125 Jaar *Rerum Novarum*

Dit jaar wordt herdacht dat 125 jaar geleden de encycliek *Rerum Novarum* verscheen. Deze eerste sociale encycliek verscheen aan het begin van het industriële tijdperk en bood een moreel kompas voor de omgang met de sociale verhoudingen in die tijd. Aan het begin van de 21^e eeuw zijn we in een nieuw tijdperk beland. *Laudato Si'* is een waardige opvolger van *Rerum Novarum*, omdat er een moreel kompas geboden wordt voor de omgang met de ecologische verhoudingen van deze tijd. De inzichten van deze jongste encycliek wijzen ons in de goede richting. Nu is het aan ons om de inzichten en ideeën in de praktijk te brengen.

U kunt tot 31 augustus 2016 het '*Laudato Si'* Manifest' ondertekenen op:

www.laudato-si.nl

Deze site geeft veel informatie rond activiteiten die gaande zijn rond de encycliek *Laudato Si'*. Er zijn hoofdstukken zoals agenda, actie, vieren (gebedsdiensten, liturgische bouwstenen, meditaties), verdieping (artikelen, leeswijzers, samenvattingen) en links.

De Nederlandse vertaling van de encycliek is op rkdocumenten.nl online te lezen in hoofdstukken.

De Nederlandse bisschoppen hebben *Laudato Si'* in boekvorm uitgebracht. Deze kan besteld worden via bestel@rkk.nl. Kosten: € 15,-.

Laudato Si' Manifest

Geïnspireerd door Jezus boodschap van heil voor allen, en bemoedigd door de boodschap van paus Franciscus in zijn encycliek *Laudato Si'*, willen wij ons inzetten voor de bescherming van de schepping en van het recht op waardig leven van de armsten.

Wij zijn geroepen instrumenten van God de Vader te worden, opdat onze planeet de planeet is waarvan Hij gedroomd heeft toen Hij haar schiep en beantwoordt aan zijn plan van vrede, schoonheid en volheid. (LS, par.53)

De schoonheid van Gods schepping is voor ons een onuitputtelijke bron van dankbaarheid en verwondering. We willen ons uiterste best doen om ervoor te zorgen dat de generaties die na ons komen een wereld erven die niet is geplunderd en verwoest.

Wat voor wereld willen wij doorgeven aan hen die na ons komen, aan kinderen die nu opgroeien? (LS 159)

We beseffen dat er daarvoor wereldwijd een ingrijpende ommekeer plaats moet vinden van economische en politieke systemen. Samenspraak en samenwerking tussen 'alle mensen van goede wil' is nodig om een weg te vinden uit de huidige ecologische en sociale crisis.

Ik nodig dringend uit tot een nieuwe dialoog over de wijze waarop wij de toekomst van de planeet gestalte geven. (LS 14)

We doen een beroep op politiek en bedrijfsleven om zich oprecht, moedig en met verantwoordelijkheidsgevoel in te zetten voor het milieu en het klimaat, die immers gemeenschappelijk goed zijn, van allen voor allen.

Een wereld van onderlinge afhankelijkheid betekent niet alleen maar begrijpen dat de schadelijke gevolgen van levensstijlen, productie en consumptie allen treffen, maar vooral ervoor zorgen dat de oplossingen worden voorgesteld vanuit een wereldomvattend perspectief en niet alleen maar ter verdediging van de belangen van enkele landen. (LS 164)

We roepen, kortom, op tot een 'ecologische bekering' van onszelf, kerk en maatschappij. We zullen onze hartstocht voor de schepping voeden, onze verbondenheid met anderen, vooral de meest kwetsbaren, versterken, en steeds blijven streven naar een wereld die beantwoordt aan Gods bedoelingen.

De hoop nodigt ons uit te erkennen dat er altijd een uitweg is, dat wij altijd van koers kunnen veranderen, dat wij altijd iets kunnen doen om de problemen op te lossen. (LS 61)

Dit manifest is gelanceerd tijdens de Landelijke Inspiratiedag *Laudato Si'* op 23 april 2016 te Bennekom. Zie voor meer informatie: www.laudato-si.nl

Laudato Si' is nieuwe *Rerum Novarum*

Het Katholieke Sociale Denken als governance theorie

Cor van Beuningen

Michael Czerny S.J., rechterhand van kardinaal Turkson en één van de auteurs van *Laudato Si'*, zegt het heel onomwonden en duidelijk: "*Laudato Si'* is het Katholieke Sociale Denken (KSD) anno nu. *Laudato Si'* can be read as a '*Rerum Novarum*' of 2015."

Czerny is al even expliciet over hetgeen de Kerk hierbij voor ogen staat. Het is de nadrukkelijke bedoeling van het KSD om richtlijnen te geven voor ánders besturen en organiseren. Het KSD is met andere woorden een *governance theorie*.

De receptie van *Laudato Si'*

De encycliek is verschenen als een bijdrage aan het klimaatdebat, mede in de aanloop naar de VN Klimaat Conferentie in Parijs 2015. Klimaatwetenschappers waren dan ook de eersten die reageerden. Nicholas Stern, auteur van het invloedrijke, naar hem genoemde rapport over klimaatverandering, benadrukt het enorme belang van de encycliek, evenals de wijsheid en het leiderschap van de paus die volledig terecht stelt dat klimaatverandering vitale morele en ethische vragen opwerpt. Fritjof Capra betoogt: "Met deze encycliek heeft Paus Franciscus in één klap de Katholieke Kerk tot voortrekker gemaakt van de milieubeweging en zichzelf gevestigd als een echte wereldleider". Bill McKibben erkent in de *New York Review of Books* dat de encycliek "niets minder is dan een omvattende, radicale en zeer overtuigende kritische analyse van hoe we deze planeet bewonen – een ecologische kritiek, zeker, maar ook een moreel, maatschappelijk, economisch en spiritueel commentaar".

In een redactioneel commentaar stelt *The Guardian* dat dit "meest verbazingwekkende en ambitieuze pauselijke document van de laatste 100 jaar ten diepste gaat over ons mensbegrip. De Paus wil ons begrip van de menselijke aard veranderen. Velen zullen het oneens zijn met zijn concept. Maar hij stelt terecht dat minder niet volstaat". Giles Fraser voegt er, ook in *The Guardian*, er aan toe dat de encycliek in feite een oproep is om onze hele politieke denken te wijzigen: "Het is niet minder dan een oproep om ons gehele politieke denkraam te wijzigen".

Het denkmodel van de moderne tijd

Volgens McKibben is de kern in *Laudato Si'* als de Paus schrijft, dat "de huidige ecologische crisis slechts één uiting is van de ethische, culturele en spirituele crisis van de moderniteit" (LS 119), en dat daaraan "ten grondslag ligt het dominante technocratische paradigma, waarin de mens verschijnt als heroïsch subject dat de externe werkelijkheid met behulp

van wetenschap en techniek in bezit neemt, overheerst en exploiteert" (106).

Inderdaad neemt *Laudato Si* de hele moderniteit op de schop, dat wil zeggen onze manier van denken over en omgaan met de natuurlijke en maatschappelijke werkelijkheid in de afgelopen tweehonderd jaar. Kenmerkend daarvoor is het "utilitaristisch pragmatisme waarin alles verandert in een object dat men zonder scrupules mag gebruiken of misbruiken" (215). Daar ligt "het fundamentele probleem" (106).

De crisis van de moderne tijd is de crisis van een denkmodel, waarin de externe werkelijkheid (de natuur, de ander) wordt geobjectiveerd en geëxploiteerd. Dit technologische beheersingsdenken is ook verspreid naar de andere domeinen van de menselijke en maatschappelijke werkelijkheid en "conditioneert het leven van de personen en het functioneren van de maatschappij" (107). Op zijn beurt staat deze wetenschap ten dienste van het utilitaristisch pragmatisme van de moderne mens en stuwt het tot ongekende hoogte op.

Maar hier dreigt een gevaar: "Het menselijk wezen is niet volledig autonoom. Zijn vrijheid wordt ziek, wanneer het zich overgeeft aan de blinde krachten van het onbewuste, van de onmiddellijke behoeften, van het egoïsme, van het brute geweld" (105). De moderne mens is in vervoering geraakt door het perspectief van een onbegrensde beheersing van alles, en dat gaat gepaard met heers- en hebzucht. En hier stoot hij op de grens dat de overleving van planeet en samenleving op het spel staat. Er is een intense culturele en ecologische crisis gaande (209).

Wetenschap met handicaps

De wetenschap van de moderne tijd is niet alleen product en producent van controle- en sturingsdrift, ze is ook verkokerd en gefragmenteerd en daarom niet in staat om de wezenlijke samenhang van dingen en

processen te zien (20). De problemen van de wereld kunnen niet los van elkaar worden geanalyseerd of verklaard (61). De fragmentering van kennis is nuttig als het gaat om concrete toepassingen, maar gaat vaak ten koste van gevoel en waardering voor het

geheel, voor de relaties tussen de dingen en voor de bredere horizon, die dan vervolgens ook irrelevant wordt. Daardoor wordt het zo moeilijk om de juiste wegen te ontdekken om de meer complexe problemen van de huidige wereld op te lossen. Een wetenschap die pretendeert oplossingen te bieden voor de grote problemen moet noodzakelijkerwijs rekening houden met al die kennis die in andere gebieden van het weten is voortgebracht, inclusief filosofie en sociale

ethiek (110). Fragmentarische en geïsoleerde kennis kan een vorm van onwetendheid worden, als zij niet geïntegreerd wordt in een bredere visie op de werkelijkheid (138).

Het denkmodel van *Laudato Si*: kritisch systeemdenken

Tegenover het technocratisch beheersingsparadigma van de moderniteit wordt in *Laudato Si* een ander denkmodel ontwikkeld. De inzet daarvan is duidelijk: het gaat om "een andere kijk, een denken, een politiek, een opvoedkundig programma, een levensstijl en een spiritualiteit die vorm geven aan het verzet tegen de opmars van het technologische paradigma" (111) en die richting geeft aan "een gezondere en vruchtbaardere menselijke en maatschappelijke ontwikkeling" (116).

Het denkmodel dat *Laudato Si* ontwikkelt is te karakteriseren als een kritische of normatieve theorie die gebaseerd is op het complexiteitsdenken.

Systeemdenken en complexiteitstheorie zijn denkrichtingen die in de afgelopen twee decennia een grote vlucht hebben genomen. Het centrale idee ervan is, dat de werkelijkheid één complex geheel is, dat alleen in zijn

dynamische samenhang is te begrijpen. De componenten van dit systeem - mensen, dieren, dingen, organisaties, subsystemen - staan op talrijke manieren met elkaar in verbinding en in die wisselwerking beïnvloeden en veranderen ze elkaar; ze co-evolueren. In hun interactie genereren ze nieuwe systeemeigenschappen, met als gevolg dat het gedrag van het systeem niet te herleiden is tot dat van de samenstellende delen. Via terugkoppelingsmechanismen hebben die systeemkenmerken weer invloed op de componenten en hun relaties. Het systeem vestigt een relatie logica tussen de delen, in patronen van zelforganisatie. Complexe systemen zijn zelf weer onderdeel van omvattender complexe systemen, en tussen die niveaus bestaan ook weer interacties met terugkoppelingen.

Complexiteitsdenken

Van dit complexiteitsdenken is *Laudato Si* doordeesemd. Enkele passages: Alles hangt met elkaar samen (120). In dit heelal, dat gevormd wordt door open systemen die met elkaar in verbinding staan, kunnen we ontelbare vormen van relaties en participatie onderscheiden (79). Het kan niet genoeg benadrukt worden hoe alles met alles in verbinding staat. Tijd en ruimte zijn niet onafhankelijk van elkaar en zelfs atomen of subatomaire deeltjes kunnen niet geïsoleerd gezien worden (138). Hoewel verandering deel uitmaakt van de dynamiek van complexe systemen (18).

Aangezien alles nauw met elkaar in verband staat, stel ik voor nu stil te staan bij een aantal elementen van een integrale ecologie, waarbij ook de menselijke en maatschappelijke dimensies duidelijk aan bod komen (137). De Geest van God heeft het heelal gevuld met potenties zodat er uit de schoot zelf van de dingen steeds iets nieuws kan ontspruiten (80). Het is van fundamenteel belang om integrale oplossingen te zoeken die met de interacties van de natuurlijke

systemen onderling en met de maatschappelijke systemen rekening houden. Er zijn geen twee crises afzonderlijk, een milieucrisis en een maatschappelijke crisis, maar één complexe sociale crisis en milieucrisis (139).

Lange regeneratieprocessen

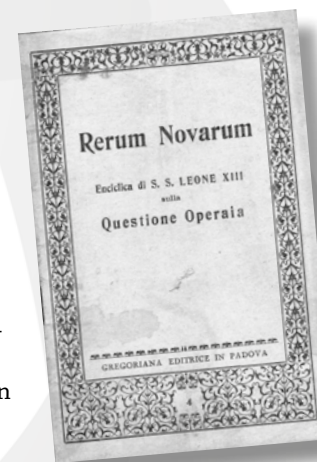
De lijn, die in twee eeuwen moderniteit en doorontwikkeling van het technocratisch beheersingsparadigma is neergeslagen in structuren, instellingen en mensen, kan niet van de ene dag op de andere worden omgebogen: "In veel dingen moet de koers opnieuw worden bepaald, maar vóór alles geldt dit voor de mensheid, die behoefte heeft aan verandering. Het ontbreekt aan het bewustzijn van een gemeenschappelijke oorsprong, een elkaar toebehoren en een door allen gedeelde toekomst. Dit basale bewustzijn zou de

ontwikkeling van nieuwe overtuigingen, nieuwe gedragingen en levensstijlen mogelijk moeten maken. Zo ontstaat er een grote culturele, spirituele en educatieve uitdaging die lange regeneratieprocessen zal inhouden" (202). Met regeneratie bedoelt de Paus "het weer gezond maken van alle fundamentele menselijke relaties" (119). Dat begint met de "waardering voor iedere menselijke persoon en het erkennen van de ander. Het openstaan voor een 'jij', dat in staat is te kennen, lief te hebben en een dialoog

aan te gaan, blijft de grote adel van de menselijke persoon" (119). Wij moeten opnieuw voelen dat wij elkaar nodig hebben, dat wij een verantwoordelijkheid hebben jegens de ander en de wereld, dat het de moeite waard is goed en eerlijk te zijn (229).

Hoe verlopen zulke regeneratieprocessen?

Dat gebeurt wanneer mensen samen aan de slag gaan, bijvoorbeeld op het lokale niveau of in *civil society* organisaties, en daar het

functionele verbinden met het relationele. In zulke processen kunnen mensen hun morele en sociale talenten aanspreken en kunnen empathie, genegenheid en liefde opbloeien. “In de samenleving bloeit een ontelbare verscheidenheid aan organisaties die werken aan de bevordering van het algemeen welzijn door het natuurlijk en stedelijk milieu te beschermen. Zij bekommeren zich bijvoorbeeld om een publieke plaats, om de bescherming, sanering, verbetering of verfraaiing van iets dat van allen is. Om hen heen ontwikkelen en herstellen zich banden en ontstaat een nieuw lokaal sociaal netwerk. Zo bevrijdt een gemeenschap zich van een op consumptie gerichte onverschilligheid en cultiveert ze de eigen identiteit, een geschiedenis die wordt bewaard en doorgegeven. Zo neemt men de zorg op zich voor de wereld en de kwaliteit van leven van de armsten met een gevoel van solidariteit en vanuit het bewustzijn is dat we een gemeenschappelijk huis bewonen dat God ons heeft toevertrouwd. Dergelijke acties kunnen veranderen in intense spirituele ervaringen, wanneer zij een zelf-gevende liefde tot uitdrukking brengen” (232).

“Terwijl de bestaande wereldorde niet in staat blijkt verantwoordelijkheid te nemen, kan de lokale instantie het verschil maken. Daar kunnen immers een grotere verantwoordelijkheid, een sterk gemeenschapsgevoel, een bijzonder vermogen om voor de ander te zorgen en een edelmoedigere creativiteit, een diepe liefde voor de eigen grond ontstaan, evenals het denken aan wat men kinderen en kleinkinderen achterlaat” (179). Het gaat om “een ervaring van gemeenschap waarbij de muren van het ik worden geslecht en de grenzen van het egoïsme worden overwonnen (...) een ervaring van gemeenschappelijk heil” (149).

Het KSD als governance theorie

Het KSD is een toegepaste wetenschap met als horizon: bloeiende mensen die hun morele en sociale talenten ontplooiën, in vitale gemeenschappen, een veerkrachtige samenleving. Maar het KSD weet dat alleen mensen zelf - kwetsbaar, vrij en autonoom - dit ideaal dichterbij kunnen brengen. En ze weet ook, dat kwetsbare, vrije en autonome mensen ook de heel andere kant op kunnen gaan. De

voorlopige uitkomst van hun handelen kan zijn een sterk en goed systeem, waarvan de relatieloga gekenmerkt wordt door empathie, engagement, gedeelde kwetsbaarheid en verantwoordelijkheid, generositeit en vertrouwen; maar die uitkomst kan ook zijn, een ziek en ziekmakend systeem waarin angst, egoïsme en wantrouwen de boventoon voeren.

Tegelijkertijd weet het KSD - en vooral dit punt maakt het KSD zo bijzonder - dat empathie en angst, generositeit en egoïsme en vertrouwen en wantrouwen doorgaans niet het product zijn van intentioneel handelen. Vertrouwen ontstaat niet omdat personen dat willen en bewust nastreven. Egoïsme en wantrouwen kunnen het onbedoelde resultaat zijn van sturing met straf- en beloningsprikels, enzovoorts. Angst, vertrouwen enzovoorts zijn beter te begrijpen - in lijn met de complexiteitstheorie - als verschijnselen, die als vanzelf kunnen ontstaan in de functionele interactie tussen personen. Onbedoelde uitkomsten dus van functionele interactie, die van grote invloed zijn op het vervolg van die interactie en op de aard en kenmerken van de relatie, de sociale verbanden, de organisaties en de samenleving.

Functionele contacten kunnen motief en inzet zijn van een persoonlijke ontmoeting, waardoor die functionele interactie kan evolueren tot, gepaard gaan met, en ingebed zijn in een relatie van wederzijdse erkenning en zorg. In zo'n relatie kunnen betrokkenen hun creatieve, morele en sociale talenten mobiliseren en ontwikkelen, en groeit een relatieloga van empathie, generositeit en vertrouwen. Daarmee wordt die functionele interactie zelf ook effectiever. Zo kan zich een systeem vestigen waarin bloeiende mensen, hun sociale verband (gemeenschap) en hun onderneming (*common good*) elkaar versterken in een vitale samenleving.

Hier ligt de uitdaging die het KSD zichzelf stelt. Wat kan gedaan worden om te bevorderen dat functionele contacten evolueren tot goede systemen? Hoe kunnen we meewerken aan die lange regeneratieprocessen van menselijke en maatschappelijke relaties?

www.socires.nl/index.php

Tederheid en verharding

Over de werken van barmhartigheid

Trees Versteegen is diocesaan diaconaal medewerker DKCI Utrecht

Als je voor het eerst een pasgeboren kind vast mag houden, wekt dat meestal tederheid op. Het kind is een zoekend begin, het opent ons hart en ontspant de ziel. De goedheid van het kind is nog ongebroken. Er lijken ongekeerde beloftes in haar of hem te wonen.

Dat tedere gevoel staat lijnrecht tegenover de verharding, die in en om ons heen te ontwaren is, bij de komst van en weerstand tegen vluchtelingen, bij de terroristische aanslagen dichtbij en veraf. Sommigen slaat de angst om het hart. Tederheid en verharding: het zijn twee uitersten van barmhartigheid, het zijn emoties die ons kunnen leren waar de barmhartigheid in en om ons woont. Paus Franciscus heeft dit kerkelijk jaar uitgeroepen tot het Heilig Jaar van de Barmhartigheid. Op velerlei manieren staat de Kerk hierbij stil, door aandacht te vragen voor vergeving en barmhartigheid. In deze bijdrage ga ik in op de barmhartigheid, zoals die er kan zijn in de praktijk van caritas en diaconie.

‘Goed-doen’

Barmhartigheid wordt vaak geassocieerd met goed zijn voor je naaste, met ‘goed-doen’, zoals in het verhaal van de Barmhartige Samaritaan. Anders dan de voorbijgaande priester en leviet, helpt de Samaritaan wel de beroofde en gewonde man, en zorgt voor hem. Hij had niet goed hoeven zijn, maar hij was het wel. Met de parabel leert Jezus ons wie we zullen liefhebben: God. En je naaste als jezelf. Naast het verhaal van de Barmhartige Samaritaan zijn de werken van barmhartigheid, uit het evangelie van Mattheus 25 een bron van kennis over barmhartigheid. Als we te eten geven aan de hongerigen, te drinken geven aan de dorstigen, de naakten kleden, de vreemdelingen opnemen, de zieken bijstaan, de gevangenen bezoeken, de doden begraven (dit laatste werk van barmhartigheid is er later aan toegevoegd). Als we hen als de minsten dienen, hebben we God gediend. In onze dienst aan deze mensen, dienen we God. Velen van ons verstaan zo het begrip barmhartigheid: als je goed bent voor een ander, in het bijzonder voor de minsten, dan ben je barmhartig en dienstbaar aan mens en God. En inderdaad, als iedereen op deze wijze barmhartig was, dan zag de wereld er fundamenteel anders uit.

Meester van de Levensbron,
De Zeven Werken van Barmhartigheid in het Rijksmuseum Twente
[Fotograaf: Karin Vogt]

Bewogen zijn

Het begrip barmhartigheid kent echter een tweede betekenislaag die verder gaat dan goed-doen. Barmhartigheid roept op om je door het leven en de nood van een ander te laten raken, omdat die ander, net als jij, een beeld is van God. We zijn en worden opgeroepen om, zoals God van mensen houdt, van elkaar te houden. Zoals God trouw is voor ons, zo zullen wij trouw proberen te zijn aan elkaar. Zoals God vergeeft, zo zullen wij elkaar vergeven. Zoals we troost ondervinden in Gods aanwezigheid, zo zullen we troost ondervinden van elkaar. We laten ons bewegen door de menselijkheid van een ander, zoals we onze eigen menselijkheid kennen. We trekken ons de nood van een ander aan, zoals we hopen dat een ander zich onze nood zal aantrekken. We laten ons raken in mededogen, zoals we hopen dat anderen in mededogen bewogen zullen zijn om ons. Barmhartigheid is niet alleen goed-doen, we laten ons raken door elkaars menselijkheid en komen daardoor in beweging. We helpen een mens zoals jij en zien wie hij of zij is: onze naaste, een mens van God. In plaats van te verharderen vanwege de zorg die een naaste nodig heeft, zouden we vertederd kunnen worden. In plaats van onverschillig te blijven, kunnen we van die ander gaan houden. Paus Franciscus heeft dat eerder zo verwoord: "Wie een bedelaar een aalmoes schenkt, moet hem ook in de ogen durven zien of zijn hand beroeren. Pas dan kan er echte ontmoeting plaatsvinden. Bij elke ontmoeting met een noodlijdende wordt ons hart groter en wordt ons vermogen tot liefde vergroot."

Barmhartigheid is concreet

Nu is barmhartigheid niet alleen een mooi gevoel, een psychologische aanraking van God of een gedachte, barmhartigheid is pas barmhartigheid als zij wordt uitgeoefend. Zij is concreet en niet abstract. In de praktijk van de caritas en diakonie zien we dat elke dag. Velen laten zich aanspreken door de nood van hun naaste en komen in beweging, praktisch handelend. Barmhartigheid is niet vrijblijvend. Het vraagt om concrete liefde en gerechtigheid, in de werkelijkheid van alledag. En daar begint het. De lichamelijke werken van barmhartigheid kosten vaak in parochies

en parochiële caritas instellingen geen moeite. Er is geld, het wordt gevonden, het wordt verantwoord doorgegeven aan iemand die het nodig heeft. Er is honger en er is eten, et cetera. De geestelijke werken van barmhartigheid, ook wel spirituele werken van barmhartigheid genoemd, doen soms een groter beroep op de rekbaarheid van ons hart. Deze werken zijn: "De twijfelenden raad geven, de onwetenden onderrichten, de zondaars vermanen, de bedroefden troosten, beledigingen vergeven, lastige personen geduldig verdragen, tot God bidden voor de levenden en de doden." Die grotere moeite die we hebben, verschijnt bij het gedrag van mensen in nood. Mensen die ontvangen, moeten dankbaar zijn en niet lastig. Liever dat ze lief zijn. Ze moeten bewust omgaan met het gegeven geld en de ontvangen goederen, en mogen geen fouten maken. Ze moeten doorzettingsvermogen tonen en het liefst doortastend en zelfbewust hun weg gaan. En nooit, nooit, mogen ze lelijke dingen over ons zeggen. Die mensen, wij zijn het zelf ook, vragen om geestelijke werken van barmhartigheid: zodat we hen van mens tot mens vermanen tot menselijkheid; zodat we hen met raad en daad, en altijd geduldig bijstaan. Zodat we niet verstarren onder beledigingen, maar diep buigen en opnieuw beginnen, met open hart.

Opnieuw beginnen

In de christelijke traditie, van Kerst tot Pasen, leren we dat God met ons steeds een nieuw begin maakt. Met Kerstmis vieren we de komst van de Mensenzoon onder ons. Met Pasen weten we, dat het nieuwe begin ons steeds gegeven wordt, nu en straks, altijd. Met Pinksteren wordt ons een nieuwe Geest gegeven. Zo zou het ook moeten zijn met de barmhartigheid. We openen ons hart, we zijn geraakt, we ondernemen actie, we worden teleurgesteld, we proberen het opnieuw. We moeten het proberen, steeds weer, om elkaar te zien met barmhartigheid, om de verharde ziel te verzachten en het gesloten hart te openen, om liefde te doen en gerechtigheid. En als het ons niet lukt, zal God er zijn om ons te omarmen en opnieuw te beginnen.

www.dkci-utrecht.nl

Jongeren maken kennis met de achterkant van Amsterdam

Ernst Meyknecht is Regiomedewerker Dienst Caritas bisdom Haarlem Amsterdam

In het weekend van 6 en 7 februari 2016 heeft de groep 'Wake up!!! together' een jongerengroep uit de kop van Noord-Holland, een exposure weekend verbracht in Amsterdam.

Het doel van het weekend was om deze jongeren kennis te laten maken met de achterkant van Amsterdam en met inspirerende groepen mensen. die vanuit hun geloof er willen zijn voor de naast en de laatste der naaste. De kennismaking draaide om drie thema's: prostitutie, drugs en vluchtelingen zonder documenten en status.

De kracht van opstaan

Hoe diep iemand kan zinken en dan toch de kracht kan vinden om er weer uit te komen, werd helder uit het verhaal van Sonja. Zij was drugsverslaafde en overleefde in de prostitutie.

Wij begonnen het weekend op zaterdagochtend met een wandeling met haar door de Rosse Buurt van Amsterdam. In alle openheid deelde zij haar levensverhaal. Haar sterke momenten, maar ook haar haast onvermijdelijk afglijden in de verslaving. Haar breuk met haar dochter, het werven en bestelen van klanten, het manipuleren van de hulpverlening en het keerpunt waarop ze besloot haar leven weer op de rails te krijgen. Het kwam allemaal in alle openheid aan bod. Toch was het niet haar levensverhaal dat het meeste indruk maakte, maar haar openheid, spontaniteit, blijheid en kracht, die zij tijdens de wandeling uitstraalde. Gelukkig heeft zij haar leven nu op de rails in een goede richting en wil zij graag haar ervaringen en waarschuwingen delen met anderen. Dit doet zij als gids van de organisatie Amsterdam Underground, de organisatie die deze wandeling en soortgelijke organiseert.

Een groepsfoto met op de achtergrond de Sint Nicolaas Basiliek. Sonja staat iets links van het midden, met een tas om de schouder [Fotograaf onbekend]

De zorg voor elkaar

In de middag waren wij te gast bij het drugspastoraat. Ook hier werd tijdens een wandeling een indruk gegeven van de Amsterdamse drugscene en werden de laatste nieuwtjes uit die sector gedeeld. Er was een ontmoeting met voormalig drugsverslaafden. Het is een wonderlijke wereld van mensen voor wie alles ondergeschikt is aan hun verslaving. Maar het was ook goed om te ervaren hoeveel zorg er ook voor hen was. Een van hen vertelde dat hij na een scheidingswerkløos werd, aan de drank raakte en verder afgleed naar de drugs en zo dakloos werd. Het maakte helder hoe gemakkelijk mensen verslaafd kunnen raken. Maar ook hier was het meest boeiende om te horen hoe zij de kracht vonden om er weer uit te komen en hun leven weer op de rails te krijgen. Het leken wel bekeringsverhalen. Ook zij zetten hun ervaringen om in vrijwilligerswerk om zo de zorg voor elkaar te delen.

Samen delen

De avond én de nacht werd doorgebracht bij de oecumenische leefgemeenschap van Oudezijds 100, gelegen midden in de Rosse Buurt. Door het samenleven konden er dingen mogelijk worden die anders niet denkbaar zouden zijn. De opvang, een inloop, de Kruispost, een medische noodvoorziening, het geven van onderdak, de gebedsdiensten, het is allemaal mogelijk door het samen delen in gemeenschap. Het is een leefgemeenschap waar zo'n zeventig mensen bij betrokken zijn. Samen delen zij de maaltijd, het wonen, het bidden en de inzet voor anderen. Indrukwekkend om dit mee te maken.

Voor de laatste der naaste

De volgende dag waren wij te gast bij het Jeanette Noëlhuis in Amsterdam Zuid Oost. Niet alleen een opvanghuis voor mensen zonder geldige verblijfsdocumenten. Ook hier gaat het om leven in gemeenschap. Het huis bestaat uit een aantal aangeschakelde appartementen. Er is ruimte voor zo'n twintig mensen rondom een vaste leefgemeenschap van zo'n zes mensen. De leefgemeenschap is onderdeel van de internationale

Catholic Workers Movement. Ook hier een indringend verhaal over hoe mensen overleven zonder een status en zonder de juiste documenten. En hoe inspirerend het is om met mensen in contact te komen die vanuit hun geloof zich met huid en haar inzetten voor de laatste der naaste. Aangrijpend was het moment in de presentatie dat ook zij soms moeten constateren dat zij geen hulp meer kunnen verlenen, omdat er werkelijk geen mogelijkheid meer is om in Nederland te verblijven.

Hoop voor de toekomst

Het weekend eindigde met een bezoek aan de Sant'Egidio gemeenschap in Amsterdam. De gemeenschap van Sant'Egidio huist in de Mozes en Aaronkerk midden in Amsterdam. Het is geen leefgemeenschap zoals het Jeanette Noëlhuis en Oudezijds 100. Maar ook hier worden door gemeenschap dingen mogelijk, die anders niet goed denkbaar zijn. Er is met name aandacht voor dak- en thuisloze mensen. Ze organiseren Scholen van Vrede voor kinderen uit de armere buurten van Amsterdam. Een soort huiswerkklass met veel aandacht voor de kinderen zelf. En er is veel aandacht voor ouderen. Na de middagviering waren we uitgenodigd voor een maaltijd. Speciale gasten waren Syrische vluchtelingen. Hun persoonlijke verhalen waren aangrijpend. Een van hen begon te zingen. De groep beantwoordde dat met het uit volle borst meegezongen 'Aan de Amsterdamse grachten'. Het was een ontroerende afsluiting van een indringend weekend. De Achterkant van Amsterdam is niet de mooiste kant van die stad. Het laat de soms uitzichtloze situatie zien waarin mensen verkeren. Tegelijkertijd geeft de inzet van velen ook hoop voor de toekomst. En dat is wat de jongeren meenamen van dit bijzonder Exposure project.

www.amsterdamunderground.org
www.drugspastoraat.nl
www.oudezijds100.nl
www.noelhuis.nl
www.santegidio.nl/amsterdam

Naar een barmhartige samenleving

Hein Stufkens is filosoof en spiritueel schrijver en spreker

De Japanse zen-meester Dogen heeft eeuwen geleden eens gezegd: 'Ieder ogenblik, of ik nu wakker ben of slaap in mijn met gras bedekte hut, bid ik deze bede: moge mededogen de wereld omhullen.'

Vandaag is die bede nog even actueel. In onze wereld heersen dikwijls wrok en haat, jaloezie en angst, hebzucht en geldingsdrang, en die maken ons onbarmhartig tegenover elkaar en al onze medeschepselen.

Christus maakt mensen tot medemensen

Volgens een joods verhaal breekt de dag pas aan wanneer we in de medemens onze broeder of zuster herkennen. Het wordt pas licht als we ons hart openen en mededogen en liefde tot bloei laten komen. De christelijke versie van dezelfde gedachte is dat we als we

ons hart openen in de ander niet alleen een broeder of zuster herkennen, maar dat we in de lijdende medemens zelfs een 'Christus in vermoming' ontmoeten.

Jezus zelf nodigt ons uit om op die manier te kijken. Hij zegt:

'Ik had honger en gij hebt mij te eten gegeven, ik had dorst en gij hebt mij te drinken gegeven, ik was vreemdeling en gij hebt mij opgenomen, ik was naakt en gij hebt mij gekleed, ik was ziek en gij hebt mij bezocht, ik was in de gevangenis en gij zijt naar mij toe gekomen.'

Al wat gij gedaan hebt voor een van mijn minste broeders, dat hebt gij voor mij gedaan!'

Deze tekst (Mattheus 25: 41-46) vormde eeuwenlang in onze christelijke wereld de basis voor de zogenaamde 'werken van barmhartigheid'.

Naar een barmhartige samenleving

[Fotograaf: Peter de Bie]

Mededogen begint bij onszelf

Mededogen begint bij onszelf: bij het erkennen van onze eigen pijn. 'Zelfcompassie' is het woord dat daarvoor tegenwoordig vaak wordt gebruikt. Veel mensen zijn zó meedogenloos voor zichzelf! Ook worden we door onze omgeving dikwijls niet bepaald gestimuleerd om onze pijn toe te laten, te laten zien, ter sprake te brengen. 'Ben je er nu nog niet overheen..., je moet verder..., het leven gaat door...' Dat zijn van die dooddoeners die we allemaal wel kennen. Letterlijk: dood-doeners, want leven, nieuw leven, dat krijg je pas als je je hart lucht geeft en er geen moordkuil van maakt.

De Zuid-Afrikaanse bisschop Desmond Tutu en zijn dochter Mpho Tutu schrijven in *Het boek van vergeving* dat we onze pijn moeten aankijken en benoemen, want 'we zijn niet verantwoordelijk

voor wat ons kapotmaakt, maar we kunnen wel verantwoordelijk zijn voor wat ons weer heel maakt. Met het benoemen van de pijn maken we een begin met het herstellen van wat kapot is aan ons.' Waar mensen meedogenloos met zichzelf en elkaar omgaan, daar valt de duisternis. En daar glijdt een beschaving af naar barbarij. Huizinga, een van de grootste historici die ons land gekend heeft, heeft eens gezegd dat of een cultuur hoog of laag is niet wordt bepaald door haar technische of artistieke prestaties, maar door het niveau van de ethiek en de spiritualiteit in de samenleving. Hij zei: 'Een cultuur kan hoog heten, ook al brengt zij geen techniek en geen beeldhouwkunst voor. Maar een cultuur kan niet hoog heten, als zij de barmhartigheid mist.'

Meedogende enkelingen

Te midden van de meedogenloosheid van de massa, zijn er altijd de enkelingen die meedogend zijn. Het is de motivatie van zovelen die zich bekommeren om de kwetsbare en gekwetste medemens. Ze beantwoorden aan het archetype van de barmhartige Samaritaan. Ze vragen zich niet af wat het kost. Ze vragen

zich niet af of de ander vriend of vijand is, vreemdeling of - wat een afschuwelijk woord: 'eigen volk'. Ik denk

- aan de brandweermannen die op 11 september 2001 de *Twin Towers* binnengingen om al die mensen in levensgevaar te helpen en zelf de dood vonden;
- aan die vrouw die op 9 april 2011 bij een schietpartij in een winkelcentrum in Alphen aan de Rijn mensen in veiligheid bracht in haar winkel en door hen te beschermen zelf dodelijk werd getroffen;
- aan de jezuïet Frans van der Lugt, die te midden van het oorlogsgeweld in Syrië bij de mensen wilde blijven wier pastor hij was en

op 7 april 2014 in Homs werd vermoord.

Zij allen brengen die joodse wijsheid in de praktijk die zegt: wie één mens redt, redt de hele wereld.

Zelfs als we door

anderen onheus of onrechtvaardig worden behandeld, zelfs als anderen ons in ons bestaan bedreigen, zelfs dan kan mededogen bloeien. Mededogen maakt geen onderscheid tussen vriend en vijand. Mededogen kan ons zelfs doen bidden voor hen die ons het leven ontnemen, zoals dit gebed laat zien, dat werd geschreven door een joodse gevangene in een concentratiekamp:

*Heer God, als u zult komen in uw glorie,
denk dan niet alleen aan de mensen van goede wil.
Denk ook aan de mensen van slechte wil.
Maar denk dan niet aan hun gruweldaden.
Denk aan wat die daden aan vruchten hebben opgeleverd:
bij sommigen geduld, bij anderen moed.
Denk aan de kameraadschap,
aan de deemoed, de zielegrootheid en de trouw
die wij aan hen te danken hebben.
Heer God, geef dat de vruchten die wij hebben voortgebracht,
hun eens tot redding mogen zijn.*

Mededogen en medelijden

Het woord 'mededogen' is nu een aantal keren gevallen. Wat betekent dat woord?

In de tuin van een klooster van de fraters van Tilburg, nu het bezinningscentrum ZIN in Vught, staat dit gedicht van de Nederlandse dichter Willem Hussem:

*Wanneer je kijkt zie je nog niet,
wanneer je ziet grijpt het je aan.*

Mededogen begint met echt zien, je laten raken, bewogen worden. Dat is ook voor ieder die lijdt de eerste en belangrijkste troost: dat je lijden, je pijn, je verdriet gezien wordt en erkend. Etymologisch komt het woord van: mede en dogen (denk aan: gedogen), dus meedragen, verduren.

Medelijden heeft bij ons hele andere betekenis, die zelfs dikwijls met mededogen in strijd is. Medelijden is dikwijls gebaseerd op hoogmoed, op angst, op denken in tegenstellingen. De ander lijdt, en ik (gelukkig) niet. Medelijden heeft meer te maken met emotie dan met bewustzijn of inzicht.

Mededogen is iets anders. Het is een gevoel in ons hart dat geworteld is in het besef dat heel de schepping lijdt, en dat we allemaal in het zelfde schuitje van de vergankelijkheid zitten. Mededogen is een manier van zijn waarbij het ego met zijn angst, zijn hoogmoed, zijn overlevingsdrang, een stapje terug heeft gedaan. En het gaat nooit gepaard met een meerderwaardigheidsgevoel.

Integendeel zelfs, het verandert onze neerbuigendheid naar de ander in een eerbiedig buigen. Mededogen is een innerlijk ervaren solidariteit met

allen die lijden en alles wat lijdt onder de pijn van de vergankelijkheid én onder de wanhopige poging daaraan te ontsnappen. Het woord is de laatste decennia vooral door de invloed van Oosterse godsdiensten als het Boeddhisme in het Westen ingeburgerd geraakt.

Barmhartigheid

Het woord dat wij in de christelijke wereld vanouds beter kennen dan het woord 'mededogen' is: 'barmhartigheid'. De laatste tijd is het woord 'barmhartigheid' toegegroeid naar

een herwaardering. De grote interesse die het 'jaar van de barmhartigheid' in brede kring opwekt is daarvoor illustratief.

Steeds meer mensen, ook in de zogenaamde harde sectoren van de samenleving, durven het weer in de mond te nemen. Tijdens een dag reflectie voor managers van diverse bedrijven, vroeg ik ze om een definitie te maken van wat een mens is. Een directrice van een bank antwoordde: 'de meest kenmerkende menselijke eigenschap is het vermogen tot barmhartigheid!'

Het woord barmhartigheid is ook nog altijd verankerd in het collectieve geheugen van de westerse christelijke wereld. En we kunnen het opnieuw naar boven halen als een uitgangspunt voor positieve maatschappelijke verandering.

Wat zou de parabel van de barmhartige Samaritaan (*Lucas 10:25-37*) bijvoorbeeld kunnen betekenen voor de manier waarop we omgaan met vluchtelingen?

Wat zou de parabel van de barmhartige vader (*Lucas 15:11-32*) ons te zeggen hebben over bij voorbeeld hoe bestuurders omgaan met ontslag van werknemers, of over het weer in onze samenleving opnemen van mensen die

een straf hebben uitgezeten?

Als we barmhartigheid op deze wijze tot fundament en toetssteen van onze samenleving maken is alle stof van dat woord af. Dan wordt het een woord dat

ons scherp confronteert met onszelf en ons uitdaagt tot het overstijgen van ons ego, onze angsten, onze (voor)oordelen.

Een barmhartige samenleving

Onze samenleving is in de voorbije decennia gaandeweg verzakelijkt. Alles is commercie geworden. Ook in de zorg en de psychische hulpverlening wordt een menselijk contact nu omschreven in termen van protocollen en gedragscodes, van tijd en van geld. Ik vrees dat onze samenleving daarmee langzamerhand

“Een cultuur kan niet hoog heten, als zij de barmhartigheid mist”

“Mededogen begint met echt zien, je laten raken, bewogen worden”

aan het afglijden is naar een niveau dat nauwelijks meer het woord beschaving verdient. Ik herinner nog eens aan de woorden van Johan Huizinga: 'Een cultuur kan niet hoog heten, als zij de barmhartigheid mist.' Dat woord kunnen we toepassen op alle gebieden van de samenleving. Rijke bankiers kunnen de prachtigste glazen wolkenkrabbers bouwen, de grootste mecenas zijn voor de kunst of de sport - maar als ze onbarmhartig bankieren kunnen ze niet beschaafd heten. We kunnen ziekenhuizen hebben, die vol staan met hoogtechnologische medische apparatuur. Maar als een mens daar wordt behandeld als een auto in een garage, dan kunnen we niet zeggen dat onze medische cultuur hoog ontwikkeld is. We kunnen de Middellandse Zee bevaren met de meest luxeuze cruiseschepen, maar als we in diezelfde zee duizenden vluchtelingen laten verdrinken dan is onze beschaving zelf een zinkend schip. In een samenleving waarin efficiency en materieel succes de voornaamste maatstaf zijn, wordt niemand gelukkig. Daar overheersen prestatiedruk en winstbejag. En daar heerst stress. Mededogen bloeit alleen daar waar tijd is en aandacht, waar we de ander durven te ontmoeten met hart en ziel, een ontmoeting waarin je de ander wezenlijk ziet, door de ander bewogen wordt én in beweging komt. Met de verzakelijking in de samenleving hebben dat we een stuk beschaving verloren dat we dringend terug moeten veroveren. Het kernwoord voor dat stuk beschaving is: aandacht.

Aandacht

Aandacht is de bakermat en het belangrijkste instrument van liefde, mededogen, barmhartigheid. De schrijfster Catharina Visser noemde aandacht heel poëtisch en treffend 'de toverstaf van de liefde'.

We moeten opnieuw leren inzien dat échte aandacht het enige is dat aan de samenleving haar waarde geeft, en aan een mens zijn of haar waardigheid. Wie aandacht heeft ziet en ontziet. Hij laat de ander 'zijn', zonder oordeel. Hij geeft de ander de kans zich te manifesteren zoals die is, zonder te voldoen aan eisen, verwachtingen, verplichtingen.

Wetenschappelijk onderzoek van de Tilburgse Universiteit heeft aangetoond dat in de hulpverlening niet het professionele, doelgerichte handelen de doorslag geeft, maar juist de toegewijde, trouwe aanwezigheid en aandacht van de ene mens voor de andere, zonder vooropgezet plan en zonder onmiddellijk probleemoplossend handelen.

Aandachtige presentie is het beste dat wij elkaar kunnen geven: in onze dagelijkse ontmoetingen en bij vreugdevolle gebeurtenissen. Zeker ook bij ontslag of ziekte, of aan een sterfbed en in allerlei andere crisissituaties, waarin woorden meestal tekort schieten.

De barmhartige samenleving - een utopie?

Een barmhartige samenleving lijkt een utopie. De wereld van vandaag is in veel opzichten een onbarmhartige. Naast de optimisten zijn er dan ook de onheilsprofeten. Die zeggen dat de mens en de mensheid in deze eeuw ten onder zullen gaan aan persoonlijk- en groepsegoïsme. Maar we weten dat hoe groter de gevaren zijn, hoe sterker ook de reddende krachten zich mobiliseren.

Juist een barmhartige samenleving zou de uitweg kunnen zijn uit de veelvoudige crisis waarin we ons bevinden. Die crisis dwingt ons op globale schaal tot een herbezinning op fundamentele waarden en op onze bestemming als mens. En het is uiterst hoopvol dat ook leidende figuren in deze globale samenleving zich vandaag met deze dingen bezig houden en leren handelen vanuit een roeping en bewustzijn die het ego overstijgt. Angela Merkel en Barack Obama zijn daar wat mij betreft goede voorbeelden van. Hun inzet kan doorslaggevend zijn om een einde te maken aan de zeven oorzaken van geweld en onbarmhartigheid in de wereld, die door Gandhi als volgt zijn verwoord:

*rijkdom zonder te werken,
genot zonder geweten,
kennis zonder karakter,
handel zonder moraal,
wetenschap zonder menselijkheid,
godsdienst zonder offer,
politiek zonder principes.*

Caritas Europa luidt noodklok

Hub Crijs is bestuurder LKDB en Joep van Zijl is manager Cordaid Nederland

Katholieke hulporganisaties van het Caritas-netwerk, waaronder Cordaid, luiden de noodklok over de stijgende armoede en inkomensongelijkheid in Europa. De verregaande bezuinigingen van de afgelopen acht jaar, bedoeld om Europese lidstaten uit de crisis te helpen, hebben de kloof tussen arm en rijk alleen maar vergroot en sociale voorzieningen uitgehold. Ook in Nederland.

Verarming in Nederland

Vanuit Cordaid Nederland en het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad is gewerkt aan het Nederlandse Caritas rapport, dat eind november is verschenen. In het *Caritas Cares Netherlands Report* wordt aangegeven dat verarming en verschuldiging onder de Nederlandse huishoudens sterk zijn toegenomen. De een ouderhuishoudens met jonge kinderen zijn de eerste groep met het risico op armoede en sociale uitsluiting. De langdurige werkloosheid onder vooral mensen van 45 jaar en ouder is scherp gestegen. Er is in de recente jaren door de nationale overheid nauwelijks of geen inclusief werkgelegenheidsbeleid gevoerd. En rond het streven naar toegang tot gezondheidszorg, educatie en wonen is de uitsluiting toegenomen.

Vijf aanbevelingen voor beleid

Het Nederlandse rapport geeft vijf aanbevelingen door om de sociale crisis tegen te gaan. Ten eerste het verhogen van de laagste sociale uitkeringen om zo ook het inkomen van werklozen te verhogen. Ten tweede om de recente scherpe bezuinigingen op de werkloosheid uitkeringen te niet te doen en de periode van de werkloosheidsuitkering te verlengen van twee naar drie jaar. De derde aanbeveling is om het mogelijk te maken om parttime betaald werk

te doen naast de sociale uitkering, om zo het gat van dertig procent tussen laagste uitkering en wettelijk minimum loon te dichten. Inzake het werkgelegenheidsbeleid geeft het rapport de aanbeveling om nationaal regelvrije zones te creëren om zo de mogelijkheden van langdurig werkloze mensen te vergroten om als zelfstandige ondernemers actief te worden. Bij het scheppen van deze regelvrije zones kunnen sociale coöperaties ontstaan, waarin mensen de combinatie kunnen maken tussen uitkering, betaald werk en ondernemerschap. Een tweede aanbeveling verzoekt de nationale overheid initiatieven te nemen om de EU Richtlijn rond gelijke kansen in Werkgelegenheid ook in Nederland in te voeren, om zo de discriminatie op de arbeidsmarkt rond kwetsbare groepen tegen te gaan.

Europees Rapport

Op donderdag 14 april 2016 hebben Cordaid directeur Simone Filippini en Secretaris-Generaal van Caritas Europa Jorge Nuño Mayer het Europees Caritas rapport *End Poverty in Europe* gepresenteerd met concrete aanbevelingen voor een socialer Europa. Een versie van het rapport is aangeboden aan staatssecretaris Klijnsma van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid omdat Nederland dit eerste halve jaar voorzitter is van de EU. Petra, een Nederlandse vrouw die door fysieke handicaps niet kan werken, leeft al 20 jaar van een bijstandsuitkering. Ze heeft een netto besteedbaar inkomen van 25 euro per week. "Het is voortdurend schrapen en schrappen." Petra is één van de 123 miljoen Europeanen die in armoede leven. Dat is 25% van de EU-bevolking. Hun aantal is de afgelopen jaren alleen maar toegenomen, zo blijkt uit het rapport van Caritas Europa. "Ondanks het streven

van de EU 2020-Strategie om het aantal mensen dat leeft in armoede en sociale uitsluiting met 20 miljoen te doen afnemen tussen 2010 en 2020, telt de EU nu vijf tot zes miljoen meer mensen in armoede”, aldus het rapport.

Europa lijkt steeds meer op de VS

Politiek adviseur van Cordaid Paul van den Berg: “De verzorgingsstaat wordt steeds verder uitgekleed. Steeds meer mensen vallen buiten de boot. In die zin lijkt Europa steeds meer op de VS. Het sociale EU-beleid om armoede en uitsluiting te bestrijden faalt faliekant.” Ook in Nederland neemt de kloof tussen rijk en arm toe, zo blijkt uit het Centraal Planbureau rapport ‘Een lang tekort’, dat in maart 2016 is verschenen. Mensen op of onder de armoedegrens zijn slecht gehuisvest, kunnen niet naar de dokter en krijgen geen kansen op een baan. De harde kern van armoede, die zich uit in de groep mensen die al langer dan vier jaar in armoede leven, is sinds de crisis van 2008 toegenomen.

Risicogroepen

De groepen die volgens het *Caritas Cares Europa report 2016* het hardste worden getroffen door bezuinigingsmaatregelen en afkalvende sociale voorzieningen zijn:

- langdurig werklozen;
 - werkende mensen met een laag inkomen;
 - eenoudergezinnen;
 - kinderen;
 - migranten en vluchtelingen;
 - mensen met een fysiek of mentaal handicap.
- Hun rechten worden stelselmatig geschonden: mensen op of onder de armoedegrens zijn slecht gehuisvest, kunnen niet naar de dokter, de tandarts of het ziekenhuis als het moet en krijgen geen kansen op een baan, waardoor ze afhankelijk blijven van steeds geringere voorzieningen. Op allerlei manieren raken ze steeds meer uitgesloten van de participatiesamenleving.

Concrete aanbevelingen

In *End Poverty in Europe – Our solutions to make it happen*, komen Caritas Europa en Cordaid met 18 concrete aanbevelingen voor een socialer Europa. Zo pleiten ze onder andere:

- voor een kinderfonds om het recht van elk

- kind dat in armoede leeft naar school of de crèche kan, en gratis gezondheidszorg, fatsoenlijke huisvesting en gezond eten;
- voor een verhoging van het sociaal minimum om het risico te verkleinen dat mensen onder de armoedegrens vallen en extreme armoede in Europa uit te bannen;
- om het minimumloon te verhogen zodat gezinnen gegarandeerd in hun basisbehoeften kunnen voorzien en menswaardig kunnen leven.

Momenteel faalt het Europese sociale beleid. “Maar Europa heeft wel degelijk de middelen en de mogelijkheden om 123 miljoen mensen uit de gruwelijke greep van de armoede te krijgen”, aldus Shannon Pfohman, hoofd Lobby en Beleid van Caritas Europa.

Ondernemen mét behoud van uitkering

In Nederland vraagt Cordaid de overheid om meer regelluwe zones te creëren waarin bijstandsgerechtigden aan de slag kunnen als kleine ondernemers zonder onmiddellijk verlies van hun uitkering.

In Nederland helpt Cordaid mensen die aan de zijlijn staan, om weer in hun eigen bestaan te kunnen voorzien en mee te doen in de samenleving. Dat doet Cordaid door het stimuleren van coöperatief ondernemerschap: een innovatief concept waarbij mensen die in de bijstand leven samen gaan ondernemen. Cordaid ondersteunt met kennis en coaching, met toegang tot expertise, netwerken en kapitaal.

Caritas Europa is een Katholiek netwerk van 49 organisaties in 46 Europese landen. Het Nederlandse rapport is te downloaden op:

http://www.caritas.eu/sites/default/files/2015_caritas_cares_country_report_nl.pdf

Het EU Rapport *End Poverty in Europe* is te downloaden op:

https://www.cordaid.org/media/publications/160405_-_CaresReport2016_ForWeb.pdf

Alle landen rapporten zijn te vinden op het online platform van Caritas Europa: <http://www.caritas.eu/events/launch-of-report-end-poverty-in-europe-our-solutions-to-make-it-happen>

Here to Support wint Ab Harrewijn Prijs 2016

Hub Crijns en Christian Jongeneel zijn lid en secretaris van de jury Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs 2016 gaat naar de stichting Here to Support Amsterdam, die educatieve en culturele ondersteuning geeft aan vluchtelingen die geen verblijfsvergunning in Nederland krijgen, maar ook niet kunnen worden uitgezet. De bekendmaking vond plaats op vrijdag 13 mei in de Pauluskerk te Rotterdam.

Here to Support Amsterdam

Here to Support verstrekt geen humanitaire zorg, maar richt zich op het zichtbaar, hoorbaar en weerbaar maken van deze groep vluchtelingen. Essentieel is de ervaring van enige controle over het eigen leven. Here to Support zet educatieve en culturele projecten op die het de vluchtelingen in limbo mogelijk moeten maken om te leren, om zich te uiten en om op constructieve wijze aan de toekomst te werken. Op deze manier ondersteunt Here to Support het emancipatorische karakter van het vluchtelingencollectief We Are Here. Here to Support organiseert zich rondom twee grote doorlopende projecten:

a. De *We Are Here Cooperative* creëert mogelijkheden voor productie. Culturele producten en uitingen worden door vluchtelingen in limbo in samenwerking met professionele cultureel producenten opgezet en geproduceerd.

b. De *We Are Here Academy* is een instituut voor educatie. Aan de *We Are Here Academy* geven professionele docenten les aan vluchtelingen in limbo. Dit doen ze vanuit de overtuiging dat een ieder recht heeft op onderwijs.

Hoog aantal voorgedragen initiatieven

Dit jaar ontving de Ab Harrewijn Prijs 38 voordrachten. Dat is ruwweg twee keer zoveel als gebruikelijk. Het is een teken dat de Nederlandse civiele samenleving beschikt over een

Voorzitter Ineke van Gent feliciteert de vertegenwoordigers van Here to Support Amsterdam [Fotograaf: Peter de Bie]

enorme hoeveelheid veerkracht om maatschappelijke knelpunten aan te pakken. In het afgelopen jaar sprong één onderwerp eruit, namelijk de vluchtelingencrisis die in het najaar van 2015 in alle hevigheid losbarstte. Verhoudingsgewijs zaten daar veel meer initiatieven, vaak van recente datum, tussen die zich om vluchtelingen wilden bekommeren. Over de hele linie zag de jury van de Ab Harrewijn Prijs meer initiatieven. Dat mag ook blijken uit de vijf genomineerden van dit jaar, die in hun aard onvergelijkbaar zijn, maar toch één ding gemeen hebben: ze werken vanuit hun doelgroep in plaats van ermee. Die doelgroepen zijn divers: vluchtelingen, daklozen, vrouwen in een achterstandspositie, slachtoffers van geweld en jongeren in achterstandswijken. Onze genomineerden weten dat je hen niet moet aanspreken als slachtoffers, maar als mensen die hun eigen toekomst in handen kunnen nemen. Onze genomineerden zijn – we zeggen het ieder jaar weer – winnaars. Niet zozeer omdat ze hier staan en ieder met een prijs naar huis gaan. Maar omdat ze doen wat ze doen.

Tussen de 33 initiatieven die niet genomineerd zijn door de jury zat hoogstens een handjevol waarvan de jury vond dat die niet voor de prijs in aanmerking kwamen. De overige dertig waren stuk voor stuk mooie initiatieven die alle waardering verdienen. Een stuk of tien zijn serieus besproken. Waarmee ook voor dit jaar geldt dat de jury het niet gemakkelijk had om vijf genomineerden te kiezen, laat staat om daaruit een winnaar aan te wijzen.

Terechte winnaar 2016

Bij het bepalen van de winnaar kijkt de jury naar een aantal factoren die Ab Harrewijn zelf belangrijk vond. Komt het initiatief voort uit de doelgroep zelf? Draagt het eraan bij dat mensen hun eigen lot in handen nemen? Houdt het rekening met de menselijke maat? Hoe ver staat het initiatief af van formele instituties die zich over maatschappelijke knelpunten moeten ontfermen? Al die aspecten vonden we in min of meerdere mate terug in de vijf genomineerden. Het sterkst echter troffen we die aan bij de winnaar van de Ab Harrewijn Prijs 2016, Here to Support. Here to Support komt voort uit een groep die aan de rafelrand van de samenleving nauwelijks mag bestaan, uitgeprocedeerde vluchtelingen die ook niet terug kunnen naar hun eigen land. Het bijzondere vindt de jury dat Here to Support zich niet richt op humanitaire ondersteuning-- hoe belangrijk die ook is - maar op het creëren van perspectief door culturele uitingen en onderwijs. Zo wordt een groep mensen die geacht wordt onzichtbaar te zijn, hoorbaar en weerbaar. Zij laten zien dat je, ook als anderen je afwijzen, je eigen waardigheid hoog kunt houden door de handen ineen te slaan.

De andere genomineerden Ab Harrewijn Prijs

De jury van de Ab Harrewijn Prijs heeft voor de Ab Harrewijn Prijs 2016 naast Elke Uitentuis van Here to Support, Amsterdam de volgende mensen genomineerd.

Esther Veerman van Kunst uit Geweld, Apeldoorn.

Het doel van de Stichting 'Kunst uit Geweld' is om kunstuitingen van overlevenden van huiselijk geweld en seksueel geweld onder de

aandacht te brengen van de samenleving om daarmee een bijdrage te leveren aan het terugdringen van dit geweld.

Joany Muskiet van Helderheid 5314, Rotterdam. Sinds de dood van haar oudste zoon Breyten Muskiet, beter bekend als rapper H.E.L.D.E.R.H.E.I.D., is Joany Muskiet de drijvende kracht van stichting Helderheid 5314, die zich richt op jongeren met diverse culturele achtergronden. Projecten zijn onder meer een festival in Rotterdam-zuid, een kookproject met jongeren, laagdrempelige sollicitatiehulp, anti-pestproject en optredens in gevangenissen.

Bas Timmer van Sheltersuit, Enschede. De Sheltersuit is een waterafstotende en winddichte jas, die kan worden getransformeerd in een slaapzak. Je ritst simpelweg de slaapzak aan de jas, en je hele lichaam is beschermd tegen de kou. De productie van de jas is mede in de handen van daklozen en vluchtelingen.

Gerda de Vries van Feniks, Emancipatie Expertise Centrum Tilburg. Het doel van het centrum is persoonlijke en maatschappelijke empowerment van maatschappelijk kwetsbare vrouwen. Vrijwilligers uit de doelgroep dragen het brede scala aan activiteiten.

Ab Harrewijn Prijs

De Ab Harrewijn Prijs is genoemd naar de in 2002 overleden dominee en politicus Ab Harrewijn. De jury van de Ab Harrewijn Prijs bestaat uit Siska Barelds, Hub Crijns, Ruard Ganzevoort, Ineke van Gent, Eddy Reefhuis en Els Veenis. Christian Jongeneel is de secretaris. De Ab Harrewijn Prijs is erkend als algemeen nut beogende instelling (anbi). Giften zijn welkom op NL94-INGB-0009.6443.96 ten name van Stichting Ab Harrewijn Prijs te Rotterdam.

www.abharrewijnprijs.nl
www.heretosupport.nl/home
www.kunstuitgeweld.nl
www.helderheid5314.nl
www.sheltersuit.com/nl
www.fenikstilburg.nl

Vergeten vragen

Trinus Hoekstra is projectmanager bij het Binnenlands Diaconaat van Kerk in Actie

Begin dit jaar verscheen van Roelf Haan het boek *Vergeten vragen - Humanisme in economisch-theologisch perspectief*. Het boek verscheen in 2012 in het Engels onder de titel *Theology and Economics - The hermeneutical case of Calvin today*.

Een Spaanse versie hiervan is vrij te downloaden, zoals Haan vermeldt in het 'woord vooraf' van de door Greetje Witte-Rang gemaakte Nederlandse vertaling. Aan deze Nederlandse versie zijn twee hoofdstukken toegevoegd: over economische doelstellingen en over de verandering die zich volgens Jacques Ellul (1912-1994) de afgelopen eeuw voltrekt in de verhouding van techniek en economie.

Ellul

In het boek vormt Ellul in vergelijking met Johannes Calvijn (1509-1564) een bescheiden tweede gesprekspartner. Het merendeel van het boek gaat over Calvijn. In die zin is de Engelse ondertitel wellicht meer adequaat. Het is vooral met het oog op de actualisering van de gedachten van Calvijn dat Ellul voor Haan onmisbaar is. Wij leven in vergelijking met de maatschappij waar Calvijn in leefde in wat Ellul de 'technicistische' maatschappij noemt, waarin economische groei simpel meetbaar wordt voorgesteld in het Bruto Binnenlands Product (BBP). Voor Calvijn was de relatie tussen economie en welzijn vanzelfsprekend. Wij moeten die vaak weer opnieuw ontdekken, en discussiëren moeizaam over verbreding van

het BBP als welvaartsmeter. In die zin gaat het Haan er om ons aan de hand van Calvijn 'vergeten vragen' in herinnering te brengen.

Theologie en economie

Haan wil in zijn boek de manier onderzoeken waarop Calvijn zich verhiel tot de economische realiteit van zijn dagen. Volgens Haan is Calvijn in plaats van een systematisch theoloog vooral een pedagoog. Calvijn was van professie ook geen theoloog maar een jurist. Te midden van de grote veranderingen van zijn tijd duidt hij de dagelijkse ervaringen op basis van een heen en weer gaan tussen Bijbelse verhalen en die ervaringen. Vanuit die duiding wilde hij de christelijke religie institutionaliseren en de maatschappij hervormen. Hij was niet op zoek naar nieuwigheden, maar zocht in de wanorde van de

vele veranderingen van zijn tijd naar orde en gemeenschapsleven.

Voor Calvijn is de Bijbelse boodschap een boodschap van geloof, niet van ethische regels of normen voor sociaal leven die vastgelegd kunnen worden in formules. Zijn praktische regels voor economisch gedrag volgen uit de analyse van de concrete werkelijkheid bekeken in het licht van het Woord zelf. Vanuit het verstaan van de Bijbel gaat het er volgens Calvijn om dat we beseffen dat we in een gemeenschap staan. God heeft ons aan elkaar verplicht. God beschermt de weduwe, de wees en de vreemdeling uit-

drukkelijk, omdat zij buiten die 'normale' wederzijdse verplichting dreigen te vallen. Zij zijn in de Bijbel de meest kwetsbaren en zijn precies daarin de graadmeters voor de kwaliteit van de gemeenschap. Voor Calvijn, zelf in Genève een vluchteling onder vele anderen, is de positie van deze kwetsbaren een belangrijk uitgangspunt van zijn denken en geloven.

Economie als sociaal gebeuren

Vanuit dit Bijbelse verstaan van gemeenschap beschouwt Calvijn economie als een sociaal gebeuren, een intercommunicatie van goederen en diensten, waarbij het welzijn van de gemeenschap in zijn geheel op de voorgrond staat. Kenmerkend voor deze gemeenschap is de specifieke wederkerigheid die Calvijn hierbij voor ogen staat. In deze gemeenschap kan weliswaar rijkdom bestaan als er tegelijkertijd maar het besef is dat wanneer God ons meer goederen geeft dan we voor eigen gebruik nodig hebben, we deze goederen inzetten voor de behoeftigen. Zo duidt hij het als roof wanneer rijken hun rijkdom niet inzetten om behoeftigen te helpen. Om de economie in die betekenis van sociaal gebeuren goed te begrijpen is volgens Calvijn een heldere analyse ervan een vereiste. Want om de vraag te kunnen beantwoorden hoe de economie in zijn werking bij kan dragen aan de gemeenschap, moet je goed weten hoe de economie werkt. Alleen op die manier kan de economie de plaats zijn waar de Christelijke vrijheid geïmplementeerd kan worden: je neemt dan in geloof de vrijheid om de economie met zijn eigenheden te gebruiken met het oog op de heerschappij van God. In de economie gaat het Calvijn volgens Haan nadrukkelijk niet om het morele maar om het spirituele perspectief. Hij hanteert 'de gemeenschap' niet als een blauwdruk voor de ideale samenleving, waarbinnen de economie een rol moet spelen. Hij stelt omgekeerd de vraag naar wat de betekenis kan zijn van economie voor een samenleving waarin het gaat om wederkerigheid.

Solidariteit

Volgens Haan is baanbrekend dat Calvijn als eerste de theologische (naar God verwijzende) basis herkent van economie, als uitdrukking van de solidariteit van mensen en als teken van de spirituele gemeenschap van mensen onderling. Van hieruit is ook zijn positieve spreken over arbeid, geld en rente (met name over productief krediet) te begrijpen, als respectievelijk de concrete fysieke inzet en middelen om deze solidariteit op een billijke wijze (met oog voor ieders belang en dat van de gemeenschap) te realiseren.

Deze solidariteit is uitdrukking van het burgerschap van het Koninkrijk der hemelen. Institutioneel kerkelijk brengt Calvijn dit volgens Haan direct in verband met de opdracht van het diaconaat. Het diaconaat waakt in het kader van de geestelijke dienst van de kerk over de invulling van dit burgerschap zowel binnen als buiten de kerk. In de kerk gaat het daarbij ook om het beheer van het totaal aan roerende en onroerende goederen van de kerk, met het oog op zowel de continuïteit van de kerkgemeenschap als het voorzien in de noden van behoeftigen binnen en buiten de kerk. Dat het beheer van het totaal aan kerkelijke goederen gesitueerd wordt bij het diaconaat, in plaats van de tegenwoordige praktijk van een gescheiden algemeen kerkelijk en diaconaal beheer, past bij de solidariteit en wederkerigheid die Calvijn voor ogen staat. Want precies met het oog daarop vindt de afweging plaats tussen de continuïteit van de kerkgemeenschap én de noden van de behoeftigen.

Volgens Haan is de originaliteit van Calvijn in het helder analyseren van de werkelijkheid van de economie met het oog op een bijbels spiritueel perspectief in het Protestantisme na Calvijn verloren gegaan. Dit heeft geleid tot een verregaande aanpassing van kerk en theologie aan hoe de economie zich ontwikkelde. Volgens Haan is het tijd om met de originaliteit van Calvijn weer theologisch na te gaan denken over economie met het oog op gemeenschap en solidariteit.

Barmhartigheid

Tien verhalen als opstap

Embregt Wever is pastoraal werker diocesane diaconie bisdom 's-Hertogenbosch

'Barmhartigheid' is een fraai, rijk geïllustreerd, maar wat klein vorm gegeven boekje van uitgeverij Adveniat in Baarn en Halewijn in Antwerpen.

Een citaat uit het voorwoord: "Dit boekje laat met tien voorbeelden zien hoe je barmhartigheid in onze tijd kunt doorgeven. Zodat we allemaal, individueel en samen, geïnspireerd worden te kiezen voor deze mooie weg."

Tien verhalen over barmhartigheid

Een oorspronkelijk Franse uitgave 'Misericorde' is voor de Nederlandstalige markt niet alleen vertaald, maar geheel bewerkt. De in het boekje opgenomen interviews zijn namelijk in ons taalgebied opnieuw uitgevoerd, want dat is de hoofdmoot van het boekje. Tien interessante verhalen over barmhartigheid doen. Voorafgegaan door een degelijke catechese en een voorwoord van Hilde Kieboom, voorzitter van Sant'Egidio in de Lage Landen. Een citaat hieruit: "Om de hele Kerk te doordringen van de mildheid van God, heeft Franciscus het Jaar van Barmhartigheid uitgeroepen."

Catechese

De catechese van de assumptionist Jacques Nieuviarts, start vanuit het Hebreeuwse 'chesed': liefde en trouw. Zoals dat woord in psalm 136 wel 26 keer voorkomt. Zo wordt de

lezer eerst meegenomen door heel de Schrift. Torah, profeten, psalmen en Evangelies komen aan bod. Onderwijl wordt geciteerd uit Thomas van Aquino: "Gods almacht bestaat uit zijn barmhartigheid" en Augustinus: "barmhartigheid is het meelevend hart voor de ellende van anderen én het middel om te proberen deze ellende te verhelpen". Het besluit van deze catechese ligt in Mattheus 5: "Gelukkig die barmhartig zijn; zij zullen barmhartigheid ondervinden." (En uw recensent maar denken dat 'zalig' de overtreffende trap van 'gelukkig' zou zijn.)

Werken van barmhartigheid

Tien werken van barmhartigheid zijn aldus nader uitgewerkt:

1. Hongerigen voeden
 2. Zieken en ouderen verzorgen
 3. Daklozen helpen
 4. Vreemdeling ontvangen
 5. Gevangen bezoeken
 6. Stervenden begeleiden
 7. Bedroefden troosten
 8. Helpen goede keuzes maken
 9. Verzoening bevorderen
 10. Voor elkaar bidden
- Een mooie mix van geestelijke en lichamelijke werken van barmhartigheid. Prijzenswaard, nu zo vaak slechts de lichamelijke werken aandacht krijgen.

Het waarom van deze top-tien

Van de klassieke rijtjes (twee keer zeven lichamelijke en geestelijke werken) zijn er zeven verdwenen en drie nieuw opgenomen in bovenstaande 'Top 10'. Zondaars worden niet langer vermaand, tenzij dit gerekend mag worden tot het helpen om goede keuzes te maken. Daarmee is het tiental minder moraliserend geworden, maar hoe velen zijn er niet geholpen met het 'spiegelen' van eigen gedragingen? Onrecht hoeft niet meer verdragen te worden, net zomin als dat beloningen nog vergeven dienen te worden, tenzij deel uitmakend van het bevorderen van verzoening en was dat niet altijd al de achterliggende reden? Dat het begraven in onze streken vooral het profijtlijke werk van de firma's McDead & Co. is geworden, verklaart wellicht de verschuiving naar het begeleiden van de stervenden. Dat laatste is zeker een noodzakelijk en reëel werk van barmhartigheid, maar het begraven is vanuit religieus, kerkelijk oogpunt, nog steeds een groot goed, door het troostrijke voor familie en nabestaanden én het missionaire aspect, namelijk verwijzen naar eeuwig leven. Dorstigen laven is in onze Lage Landen inderdaad niet voor de hand liggend, zij het dat het elders in de wereld nog steeds een ontzettend groot probleem is. Voor het kleden van de naakten lijkt dat evenzo te gelden. Toch is juist de laatste jaren de noodzaak van kledingbanken en kringloopwinkels in onze streken groot.

Met stip opgenomen in de bovenstaande 'Top 10' is, naast de al genoemde begeleiding van stervenden en het brengen van verzoening, het helpen van daklozen. De actualiteit toont hoe noodzakelijk dat werk is. Een duidelijke, eigentijdse 'Top 10' mag men zeggen. Vraagtekens kunnen wellicht worden geplaatst bij het onder één noemer

nemen van ouderen en zieken. Oud is niet per definitie ziek. Oud zijn is toch meer een geluk, dan een kwaal. In onze vergrijzende samenleving mogen ouderen niet worden af geserveerd als gelijk aan ziek. Tot zij daadwerkelijk aan ziekte gaan lijden, uiteraard.

Doen van barmhartigheid

Het boekje bestaat voornamelijk uit interviews over het doen van werken van barmhartigheid. Inspirerende getuigenissen! Dit geheel, aangevuld met Schriftteksten, gebed en wegwijzers voor verdere informatie of verdieping en telkens voorafgegaan door een duiding van het achterliggende probleem. Niet schrikken: 800 miljoen mensen in hongersnood, nog nooit zoveel mensen nodig geweest om zieken en ouderen te verzorgen, steeds meer daklozen en vluchtelingen niet alleen in Europa maar wereldwijd en natuurlijk vooral in oorlogsgebieden, zelfs in onze landen tienduizenden gedetineerden, vergrijzing, armoede en uitsluiting, de complexe keuze-maatschappij, een wereld vol spanningen en schaamte voor het geloof. De noodzaak van werken van Barmhartigheid wordt er door onderstreept. Evenzo onderstrepen de Schriftteksten de Bijbelse grondslagen van deze werken en misschien nog wel meer, doch impliciet, de Bijbelse grondslag van een humane, rechtvaardige samenleving.

De 10 opgenomen gebeden uit de volle breedte van de traditie zijn telkens een welkome afsluiting van ieder hoofdstuk, c.q. ieder werk van Barmhartigheid. Dit boekje zal nog menigmaal als gebedenboekje dienst doen. Kortom een aanbevelenswaardig boekje.

'Barmhartigheid. Tien verhalen als opstap'. Deze uitgave is deels overgenomen van Bayard-Press, Montrouge. Vertaling: Chantal Rougale. De interviews voor Nederland en Vlaanderen zijn verzorgd door Liesbeth van Gool. Uitgeverij Adveniat 2016, ISBN 978 94 92093 17 2. Voor de prijs hoeft u het niet te laten € 5,95. Als give-away wordt het nog leuker, slechts € 1,20 bij afname van 100 stuks. http://www.adveniat.nl/webwinkel/410/jaar_van_de_barmhartigheid

Agenda & weetjes

PAX organiseert in september voor de vijftigste keer de Vredesweek.

Het motto is 'Vrede verbindt.' Er zijn liturgische suggesties voor de Vredes-zondagen te downloaden of te bestellen via het magazine 'PAX Vieren'. Bestel via www.vredesweek.nl op winkel & downloads. De beamerversies van afbeeldingen en losse onderdelen zoals liederen en gebeden zijn op www.paxvoorvrede.nl/vieren te vinden.

De Stuurgroep Armoedeonderzoek 2016 heeft 799 vragenlijsten uitgezet in de RKK en Vincentiusverenigingen; 1.929 in de PKN; en 1.315 in de andere kerken. In totaal 4.043 mogelijke respondenten. Bij de sluitingsdatum op 16 mei hebben ruim 900 respondenten van die mogelijkheid gebruik gemaakt. De ontvangen respons van minstens 22,26% is ruim voldoende voor verantwoorde resultaten. De Stuurgroep gaat in de zomer het onderzoeksrapport opstellen. De resultaten worden tijdens een oecumenische werkdag gepresenteerd op 28 oktober 2016.

Het Aartsbisdom Utrecht reikt om de drie jaar de Ariëns Prijs voor Diaconie uit aan een diaconale activiteit. Er zijn in dit jaar van de barmhartigheid dertig initiatieven voorgedragen. Zes initiatieven, activiteiten of werkgroepen zijn onder te brengen onder de noemer: aandacht, zorg, troost, hulp, enzovoort, binnen de eigen geloofsgemeenschap en/of in dorp, wijk en stad. Het theologisch kernwoord is barmhartigheid. Diaconie van langere adem komt in beeld in acht initiatieven, waarin een plek wordt gevormd waar mensen bij elkaar kunnen

komen, weer op verhaal komen, de weg terugvinden naar anderen, en wegwijs raken in onze ingewikkelde maatschappij. Het lijkt op een nieuwe vorm van kerkopbouw, maar dan diaconaal getoonst, vaak oecumenisch opgezet, in samenwerking met andere partners in de lokale samenleving. Vier diaconale initiatieven richten zich op maatschappelijk onrecht, uitsluiting en armoede. Het theologisch kernwoord is werken aan gerechtigheid. Diaconie of caritas heeft ook te maken met de multiculturele en multireligieuze samenleving en twee initiatieven zijn gericht op mensen met een achtergrond uit andere landen dan Nederland. Een eigen karakter hebben de vier projecten, die te omschrijven zijn als: diaconie over de grens, caritas wereldwijd. Meestal is er een persoonlijke band van een of meer parochies (en soms ook het dorp) met iemand uit de eigen kring die zich ginds inzet voor ontwikkelingswerk en/of missionering. Een laatste groep van vier initiatieven combineert jongeren met concrete diaconale actie en inwijding in de diaconale traditie van de geloofsgemeenschap. De jury van de Ariëns Prijs voor Diaconie heeft alle dertig initiatieven bezocht voor het te maken boekje. In het jaar van Barmhartigheid wordt speciaal aandacht gevraagd voor de publieksprijs Ariëns Prijs voor Diaconie. Deze prijs wordt voor de eerste maal uitgereikt. U kunt uw stem tot begin september uitbrengen op de website van de DKCI: www.dkci-utrecht.nl. De uitreiking van de Ariëns Prijs voor Diaconie vindt plaats op 1 oktober 2016 in de Walburgiskerk te Arnhem.

Hub Crijns

Diakonie & Parochie

Wat is dit voor een tijdschrift?

Onder *Diaconie* verstaan we:

“Het handelen vanuit en door kerken en andere door het evangelie geïnspireerde groepen en bewegingen dat gericht is op het voorkómen, opheffen, verminderen dan wel mee uithouden van lijden en maatschappelijke nood van individuen en van groepen mensen en op het scheppen van rechtvaardige verhoudingen in kerk en samenleving.” (Crijns H., e.a., *Barmhartigheid en gerechtigheid*, 2004, pag. 392).

Diakonie & Parochie is een uitgave van het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad, een werkgroep van de diaconale dienstverleners uit de bisdommen en enkele landelijke katholieke diaconale organisaties. Het Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad vormt ook de redactieraad. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

Abonnementsprijs in 2016 bedraagt € 25,00; losse nummers: € 5,00 excl. porto.

Landelijk Katholiek Diaconaal Beraad,
Emmaplein 15, 5211 VZ 's-Hertogenbosch,
administratie@rkdiaconie.nl

Voor abonnementen en bestellingen:

E-mail met opgave van alle adresgegevens: administratie@rkdiaconie.nl

Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij schriftelijk wordt opgezegd voor 1 november van elk jaar.

De digitale plek van het tijdschrift is www.rkdiaconie.nl. Kijk voor diaconale voorbeelden en diaconale spiritualiteit op deze site. Doe er zelf aan mee. Vraag een inlogcode aan. Bezoek www.rkdiaconie.nl

Colofon

Aan dit nummer van *Diakonie & Parochie* werkten mee: Cor van Beuningen, Hub Crijns, Mieke Dorssers, Trinus Hoekstra, Henk Meeuws, Ernst Meijknecht, Gerard Moorman, Hans Sevenhoven, Hein Stufkens, Marieke van de Ven, Trees Versteegen, Kees Waaijman, Embregt Wever.

Eindredactie: Hub Crijns.

Foto omslag: Hub Crijns.

Redactie en uitgever: LKDB, 's-Hertogenbosch.

Opmaak: Hans van Eck (Impressio Communicatie)

Druk: Drukkerij De gebroeders Roggeband Breda.

Gehele of gedeeltelijke overname van artikelen uit dit tijdschrift wordt op prijs gesteld, mits de bron wordt vermeld.

Voor overname van foto's, gedichten en cartoons neemt u contact op met de eindredacteur: crijns@ziggo.nl

ISSN 0922-9647

Vincent de Paul Center Nederland

– centrum voor sociale spiritualiteit –
organiseert

Masterclass ‘Inspireren & Dienen’ – een leergang sociaal-spiritueel leiderschap

Doel

Deelnemers maken kennis met actuele vormen van dienend leiderschap in de geest van de grote sociaal-spirituele tradities. Deelnemers verdiepen hun persoonlijke spiritualiteit en leren dit leiderschap concreet te vertalen in hun eigen professionele en sociale context om van daaruit bij te dragen aan de kwaliteit van de samenleving als geheel.

Programma

Module 1. Dienend leiderschap en Vincentiaanse waarden

Hoofddocent: dr. Patrick Murphy, project ‘Vincent on Leadership’ - DePaul University Chicago, USA

Module 2. Dienend Leiderschap en Levensverhaal

Hoofddocent: prof. dr. Tjeu van Knippenberg,
em. hoogleraar Praktische Theologie

Module 3. Dienend Leiderschap en Samenleving

Hoofddocent: prof. dr. Toine van den Hoogen,
em. hoogleraar Fundamentele Theologie

Werkvormen

Hoorcollege, practicum, begeleide intervisie, literatuurstudie, praktijkopdrachten, eindwerkstuk

Wanneer

- vrijdagochtend 14 – zaterdag 15 oktober 2016
- donderdagavond 17 – zaterdag 19 november 2016
- donderdagavond 8 – zaterdag 10 december 2016
- zaterdag 21 januari 2017
(terugkomst, presentaties, certificaatuitreiking)

Voor wie

Voor ieder die gemotiveerd is zich te verdiepen in aspecten van sociaal-spiritueel leiderschap. HBO- of academisch werk- en denkniveau. Affiniteit met levensbeschouwelijk domein.

Locatie

Kloosterhotel Zin, Vught

Kosten

750,- (incl. Btw)

Studiebelasting

Totaal 125 uur

Accreditatie

In samenwerking met DePaul University Chicago, USA, VGVZ (Vereniging Geestelijk Verzorgers in Zorginstellingen)

Meer informatie:

www.vincentdepaulcenter.nl

Meditatief

Honger

ongewenst
werd jij geboren
niet geliefd
in deze wereld

vergeten
door iedereen
verjaagd
door geweld

niemand
die voor je zorgt
en niemand
die liefde geeft

zwervend
is jouw bestaan
een wonder
dat jij nog leeft

dát is honger
erger
dan slapen
met lege maag

groter armoede
dan ontbreken
van voedsel
gisteren, vandaag

een probleem
wereldwijd
waar is onze compassie?
het ontbreekt

een hart
voor je naasten
geef in liefde
de wereld smeekt